Nils Strandell

Sveriges mest ryktbare filatelist

Av Björn Sylwan

Genom hela sitt vuxna liv kom Nils Strandell att prägla det frimärksintresserade Sverige på ett genomgripande sätt. I många stycken nådde hans inflytande också långt utanför landets gränser. Han var aktiv inom praktiskt taget alla fält: som bibliofil, författare, samlare, intygsskrivare, juryman, föredragshållare och propagandist. Han började sitt samlande i barndomen – vid en tid då breven ännu var försedda med ringtypsfrimärken. Hans långa liv avslutades först sommaren 1963. Alltjämt finns det människor som träffat honom och minns honom.

Nils Strandell var den ledande auktoriteten för två generationer svenska filatelister. Hans betydelse för Postmuseum är märkbar ännu i dag.

Strandells filatelistiska livsgärning var utomordentligt innehållsrik och mångfacetterad. Trots detta infördes aldrig någon dödsruna i *Postryttaren*. Ingen har heller därefter känt sig kallad att utforma någon utförligare sammanställning över hans levnadslopp.

BJÖRN SYLWAN är född i Falun 1946. Konstvetare och etnolog, fil. kand. i Uppsala 1971. Han arbetar inom Postmuseum sedan 1976, huvudsakligen med äldre svenskt filatelistiskt material, frimärksförlagor och tillfälliga utställningar. Björn Sylwan har också ingått i den arbetsgrupp som 1999 skapade basutställningen *Märkvärdigt!* och året därpå den katalog som berättar om utställningen. Han har lämnat åtskilliga bidrag till *Postryttaren* genom åren, bl.a. de första biografier som sammanställts över Eric von Rosen, Olof Arborelius och Pehr Ambjörn Sparre.

Prästsläkten Strandell

Nils Vilhelm Strandell föddes som den förste i en växande skara barn i Hamrånge prästgård i Gästrikland den 20 maj 1876. De religiösa traditionerna var väl etablerade i släkten. Nils Strandells farfars far, Erik Olofsson Strandberg, var kyrkoherde i Hälsingland. När han 1785 inledde sin utbildning till teolog i Uppsala antog han släktnamnet Strandell. Också farfadern hade varit präst. Fadern, Olof Vilhelm Strandell (1848-1925), var komminister och befann sig vid tiden för sonen Nils födelse i början av sin yrkesbana. Han kom senare att skifta pastorat åtskilliga gånger.

O. Vilhelm Strandell hade gift sig i Gävle 1875 med Alma Kristina Kjellerstedt. Hon var född 1850 i Lyrestad, Skaraborgs län och ingick i Gävle i det förmögna kjellerstedtska köpmanshuset. Som gymnasist tjänstgjorde Vilhelm Strandell som informator för familjens söner. Där träffade han också den äldsta dottern som senare blev hans hustru. Alma Strandell levde till 1922 och både hon och maken hann se sin förstfödde son etablera sig som landets mest namnkunnige filatelist.

Komministern Vilhelm Strandell utflyttade den 9 november 1877 till Film församling i Uppland. Redan den 1 maj samma år hade han blivit verksam som bruksprädikant vid Österbybruk. År 1881 kallades han som kyrkoherde till Forsmarks bruk och 1885 fick han tjänsten som kyrkoherde i Norrtälje.

År 1892 kom han som kyrkoherde till Tierp och där kvarstannade han till sin död 1925. I Tierp hade han tjänstgjort en kort tid som vicepastor omedelbart efter sin prästvigning 1873. Församlingen hade aldrig glömt honom. I början av 1890-talet uppvaktades han av en delegation från Tierp. Pastoratet hade oförmodat blivit ledigt och tierpsborna hade nu enats att kalla honom som fjärde provpredikant till kyrkoherdetjänsten. Han antog kallelsen, provpredikade och valdes med alla röster utom två.

Under en växlingsrik prästbana utökades familjen successivt. Nils Strandell fick en syster, Anna (1878-1948) och ytterligare en, Alma, som föddes 1881 och avled i späd ålder året därpå. Brodern Ernst, senare sjökapten, föddes 1883 och levde till 1928. Ännu en bror anlände 1885. Denne, Axel Strandell, avled 1962. Axel blev bergsingenjör och hade en tvillingsyster, Eva. Hon dog mycket ung, redan 1896. Nils Strandell hade således fem yngre syskon varav tre nådde vuxen ålder.

Tidigt samlande

I sin bok "I Filateliens värld" från 1948 berättar Nils Strandell på inledningssidorna något om sitt tidigaste samlande. Redan i åttaårsåldern, runt 1884, hade intresset börjat spira. Det understöddes efter en tid av pappan som delade ut frimärken som belöning för uppvisad flit i skolarbetet. Som för generationer av skolpojkar var det exotiska märken från fjärran länder som lockade mest. Alltjämt på sin ålderdom minns Strandell de fantasieggande frimärksbilderna med indiska rajor och quetzalen, Guatemalas heliga fågel.

Pappans frimärksskatter plockades fram och märkena överlämnades, ett och ett, ur ett tjockt paket i chiffonjén. Det hade köpts från frimärkshandlaren Georg Zechmeyer i Nürnberg.

Nils Strandells frimärkssamlande tog fart på allvar under familjens tid i Norrtälje. Efter något år – det bör ha varit 1887 – var paketet tomt. Skolgossen hade skött sin läxläsning högst tillfredsställande. Nu fick Nils

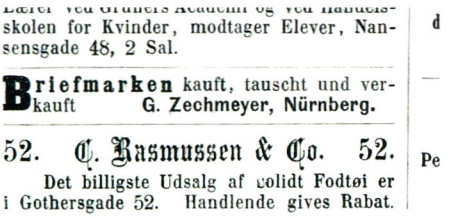
Lærer ved Gruners Academi og ved Handelsskolen for Kvinder, modtager Elever, Nansensgade 48, 2 Sal. d

Briefmarken kauft, tauscht und verkauft G. Zechmeyer, Nürnberg.

52. C. Rasmussen & Co. 52. Pe
Det billigste Udsalg af solidt Fodtøi er i Gothersgade 52. Handlende gives Rabat.

Georg Zechmeyers obetydliga frimärksannonser dyker upp i skandinaviska tidningar redan vid 1870-talets slut. Från den danska *Illustreret Tidende* nr. 1006 den 5 januari 1879.

Strandell själv ordna en ny beställning hos Zechmeyer. Den här gången skulle frimärkshandlarens paket kvittas med obegagnade svenska lösenmärken:

> "Postmästaren på orten ansåg sig inte ha något bruk för dessa märken, varför han överlämnade dem utan något vederlag. Jag kan ännu – efter alla dessa år – tydligt se framför mig bland annat 24-öres-lösenmärken i den typiska högvioletta färgen, vilket genast säger en nutida samlare att de äro fintandade och mycket värdefulla. Det fanns hela ark av dessa, som gingo till Zechmeyer, och jag gjorde sålunda en mycket dålig affär.
>
> Under namnteckningen på mitt brev tyckte min käre fader, att jag lämpligen borde skriva 'Schüler von 11 Jahren' (elvaårig skolpojke). Han hoppades nämligen, att detta påpekande borde beveka Zechmeyer till en extra generös behandling, men denna åtgärd slog alldeles slint. Resultatet blev just detsamma som första gången: ibland voro märkena hela, ibland saknades något hörn eller så – men vad betydde en sådan bagatell på den tiden!"

Den mycket unge filatelisten inledde sin sorglösa samlarbana som de flesta på 1880-talet. Rapporten ovan är rörande, särskilt om man betänker den aura av sakkunskap och stränghet som omgav Strandell i den senare delen av hans vuxna liv.

Lösenmärkena som gick till Nürnberg måste Strandell ha fått av postmästaren i Norrtälje, Gustaf Landgren. Men man kan

Hela ark med lösenmärken skickades från Norrtälje till Nürnberg.
Här ingick åtskilliga exemplar av valören 24 öre tandning 14 i "högviolett" färg.
I dagens frimärkskataloger kallas nyansen rödviolett. Bild ur en auktionskatalog,
utgiven av Skandinavisk Filateli AB i december 1989.

fråga sig om den hygglige föreståndaren agerade reglementsenligt. Lösenmärkena togs ju ur bruk mer officiellt först nyårsaftonen 1891 och även då var avsikten att restupplagorna skulle återlevereras till postverkets frimärksförråd. Detta slogs fast i Generalpoststyrelsens cirkulär nr. 52 den 11 december 1891. Men vi vet att det slarvades mycket på den punkten.

Om Strandells barndomsminnen är rätt återgivna har vi, ur ett postmusealt perspektiv, anledning att gnissla tänder. Inget som helst helark av någon av de tio valörerna lösen perforering 14 finns bevarat inom museet (och knappast någon annan stans heller). Museets helarkskollektion innehåller annars en hel del vackra och sällsynta ting – vapenserien från 1858 komplett bland annat. Postkontorens överskott av kartor skulle ha gjort större nytta på (ett hypotetiskt) Postmuseum än nere i Nürnberg. Det är troligt att Zechmeyer genast delade upp arken i sina minsta beståndsdelar.

Första frimärksföreningen

Barndomens flitiga skolår ledde i augusti 1890 Nils Strandell fram till gymnasiestudier vid Norra Latinläroverket i Stockholm. Våren 1894 tog han studenten. På hösten

Nils Strandell vid 16 års ålder, 1892.

skrevs han in vid Uppsala universitet och flyttade till ett skolhushåll på Dragarbrunnsgatan 63.

I maj följande år, 1895, upplevde han några intensiva och viktiga dygn. Fredagen den 17 maj valdes N. V. Strandell "af Gestrike-Helsinglands nation" in i Upsala Philatelistklubb – han hade föreslagits till inval vid det 37:e ordinarie mötet den 27 april. Samtliga närvarandes ja-röster fordrades och under klubbens första år krävdes dessutom dokumenterade färdigheter i det vid den tiden högt skattade kortspelet vira.

Dagen därpå, den 18 maj, deltog Nils Strandell i uppsalastudenternas stora karneval. Uppsala Studentkårs vårfest 1895 var ett jättelikt spektakel som planerats under lång tid. Höjdpunkten var karnevalen med uppsluppna deltagare utklädda till dåtida celebriteter. Intresset från allmänheten var mycket stort och extratåg för tillresande från Norrtälje och Stockholm sattes in.

Unge Strandell iklädde sig skådespelerskan Ellen Hartmans skepnad och mottog jublande ovationer. Aktrisen Ellen (Helena) Hartman var en stor berömdhet under 1800-talets sista år. Hon var en slagfärdig yrhätta som spelade på sitt friska, ursprungliga temperament. Från den då gällande teaterkonvenansen tycks hon ha stått alldeles fri. Två dagar efter sin Hartman-imitation, den 20 maj, kunde Nils Strandell fira sin nittonde födelsedag.

Philatelistklubben i Uppsala ska inte förväxlas med Upsala Högre Läroverks Filatelistförening. Denna rekryterade, som namnet antyder, sina medlemmar från stadens gymnasium. Den föreningen grundades den 6 december 1891. Glimtar ur dess verksamhet ger professor Gösta Bodman i *Postryttaren* 1957.

Strandells Philatelistklubb var ett år äldre, den stiftades den 4 oktober 1890 och tillhörde de allra tidigaste frimärksföreningarna i landet. Klubben hämtade nästan uteslutande sina medlemmar bland de studerande vid universitetet. Femårsjubileet inträffade således under Strandells första tid som medlem.

I ett anförande sammanfattade ordföranden, Einar Wikström, de gångna åren. Medlemsantalet höll sig hela tiden på en beskedlig nivå. Under de första fem åren invaldes 35 medlemmar. Vid jubileumshögtidligheten hade sju hunnit utträda och elva angavs som passiva. Dessa hade lämnat universitetet men ändå önskat kvarstå som medlemmar. Den aktiva skaran utgjordes av 17 frimärkssamlare. Normalt var omkring åtta av dessa med på mötena.

Omsättningen av medlemmar i en universitetsstad var stor. I slutet av sitt anförande nämnde Einar Wikström att: "Upsala Philatelistklubb arbetar under omständigheter säregnare än kanske någon annan filatelistförening i hela världen, i det att den uteslutande består af studenter".

Föreningens ekonomiska resurser var blygsamma. Någon möjlighet att sända representation till de första nordiska filatelistmötena, i Lund 1893 och i Kristiania 1895, fö-

relåg inte. Tids nog skulle en av medlemmarna, Nils Strandell, ändå få tillfälle att göra otaliga resor – och betydligt längre – i filatelins tjänst.

Handlarkontakter

Som medlem i Upsala Philatelistklubb fungerade Strandell under en period som cirkulationsföreståndare. Hans huvuduppgift var att förse medlemmarna med attraktivt material. Några egna, interna, urvalshäften förekom inte i klubben vid den tiden.

Märken från Sverige och de näraliggande nordiska länderna kunde medlemmarna relativt lätt skaffa själva. I Stockholm fanns det välförsedda frimärkshandlare. Värre var det att hitta frimärken från mer avlägsna regioner – ännu gällde mottot: ju mer exotiskt, desto bättre.

Några goda handlare och frimärksleverantörer fanns i Danmark. I Köpenhamn sådana som Carl Hyllested på Forhaabningsholm Allé 3 – med bland annat begärliga isländska frimärken – och Rudolf Kronmann på adressen Ved Stranden 16. En annan dansk handlare som kontaktades av Strandell var Niels Nedergaard i Skive.

Från Tyskland hämtade medlemmarna framför allt kataloger och handböcker. Språket var knappast något problem; på de svenska läroverken och universiteten var tyskan länge än det självklara förstaspråket. Den oftast använda rådgivaren beträffande frimärkspriser var Senf-katalogen. Den första editionen utkom 1892 och Senf hade en stark ställning i Norden fram till dess att firman 1944 upphörde under det andra världskriget.

År 1898, då Strandell vistades som handelsstudent vid Leipzigs universitet, fick han vid ett tillfälle besöka Senfs engroslager av skandinaviska märken. Det var en mäktig anhopning av nutida sällsyntheter: 4 och 8 skilling banco i buntar, alla de sex vapentyp öre-valörerna i tusentals exemplar.

I sina bemödanden att förse klubben med attraktivt material tog han också kontakt med handlare i Paris. Bland dessa fanns den berömde Arthur Maury på 6 boulevard

Gebrüder Senfs *Illustrierter Postwertzeichen-Katalog* hade stor spridning i Norden under åren kring förra sekelskiftet. Bilden visar 1894 års edition.

Montmartre och F. A. Hoffmann på 31 avenue de Labourdonnais.

Strandell odlade under avsevärd tid ett samarbete med det anrika företaget Joseph Tchakidji & Co. (senare, från 1904, Tchakidji & Yaremdji) i Galata, Konstantinopel. Firman var Turkiets äldsta i branschen; den grundades redan 1875. På det sättet fick han och uppsalamedlemmarna en uppskattad tillgång till frimärken från det ottomanska väldet. Långt senare, under ett besök i Turkiet våren 1914, träffade Strandell personligen den dåvarande huvudmannen för firman, Apik Yaremdji.

Uppsala – Stockholm

Nils Strandell var tidig med det mesta. Han var nyss fyllda 18 då han tog studenten i

Stockholm försommaren 1894 och därefter inledde sina studier i Uppsala. Trots många sidointressen, och en håg till studentikosa nöjen, drev han sina studier med stor målmedvetenhet. I hans filosofie kandidatexamen i moderna språk 1898 ingick romanska och slaviska språk som huvudämnen. Men han hade inga planer på att tillbringa resten av sitt liv som lektor på något läroverk i landsorten.

Efter de svenska universitetsstudierna vidtog de tyska. I Leipzig, där han vistades 1898-1899, erövrade han titeln "Kandidat der höheren Handelswissenschaften". Därpå följde en tid av praktiktjänstgöring i England.

Vid sekelskiftet knöts han till den mycket expansiva koncernen AB Separator i Stockholm. Den första tiden tycks han ännu ha bott kvar i Uppsala, allt pekar på att han var en tidig pendlare med järnvägen. I *Stockholms Adress-kalender* debuterar han i 1902 års upplaga. Den avser förhållanden som gällde i slutet av föregående år.

Nils Strandell tycks således ha funnit sin första bostad i Stockholm under 1901. Hans adress var nu Kungsgatan 9 och i adressförteckningen angavs han som "Fil. Kand. och Tjenstem. i A. B. Separator".

Nils Strandell och Edith Ekbom.
Förlovningsfoto 1901.

Äktenskap och nya adresser

Den 20 april 1903 gifte sig Nils Strandell i Uppsala med Edith Elisabet Ekbom, född 1880. De förenades i ett långt och, av allt att döma, harmoniskt äktenskap. Relationen var slitstark, trots – eller på grund av – Nils Strandells ansenliga arbetsbörda och hans många och långa utlandsresor. Tre månader före mannens död i juli 1963 kunde makarna Strandell fira sitt diamantbröllop, de hade levt tillsammans i sextio år. Edith Ekbom-Strandell skulle överleva sin make i två år; hon avled den 3 mars 1965.

Två barn föddes under de första åren i Stockholm; dottern Margit (Maj) (1904-1997), gift Nyström, och sonen Gunnar (1905-1989), senare överläkare och kirurg.

I samband med äktenskapet flyttade de nygifta in i en ny lägenhet. Adressen blev Fleminggatan 8. Fastigheten var vid den här tiden AB Separators huvudkontor. Den var då helt nyligen uppförd. Huset finns ännu i dag kvar vid hörnet av Pipersgatan och Fleminggatan. Den monumentala tegelbyggnaden hade ritats av arkitekten Johan Laurentz.

Invigningen skedde år 1900 och i fastigheten fanns kontorslokaler på bottenvåningen och i andra våningen tjänstemannamäss och styrelserum. I övervåningarna fanns ett dussintal bostäder för anställda, i första hand verkstadsingenjörer och verkmästare. Här fick makarna Strandell sitt första gemensamma hem.

Kungsholmen är den stadsdel som mer än någon annan förknippats med Strandell. År 1909 bytte de då fyra familjemedlemmarna till en ny och varaktigare bostad. Strandell kunde nu titulera sig kontorschef vid

AB Separators huvudkontor vid Fleminggatan 8 stod färdigt år 1900. Det var Nils Strandells arbetsplats i 18 år. I dag rymmer byggnaden Stockholms Idrottsförvaltning. Foto: Björn Sylwan 2002.

AB Separator och sökte väl ett rymligare och mer ståndsmässigt boende. Våningen låg två trappor upp på Scheelegatan 17. Här blev makarna Strandell kvar under nästan ett kvarts sekel.

AB Separator

Den koncern åt vilken Nils Strandell ägnade en stor del av sitt yrkesliv uppvisar ett stycke intressant företagshistoria.

Bolaget hade bildats 1883. Grundvalen var ett företag som den orsafödde uppfinnaren Gustaf de Laval etablerat 1878 tillsammans med industrimannen Oscar Lamm för tillverkning och försäljning av en mjölkskumningsmaskin, benämnd "Separator". Lamm var under tiden 1883-1886 AB Separators förste verkställande direktör.

Under 1880-talet utvecklades separatorn och koncernen fick en alltmer mångskiftande och internationellt inriktad produktion.

Ett företag som hade sitt embryo i en handvevad apparat för skumning av mjölk låter möjligen som en idyllisk arbetsplats. Men det var snarare en brusande expansiv världsfirma som blev platsen för Strandells civila gärning under många år. Här fanns det möjligheter till en framgångsrik karriär för en energisk och reslysten ung man med fenomenala språkkunskaper.

Förutom de mer ordinära kulturspråken engelska, tyska och franska behärskade Strandell också spanska, italienska och ryska. Dessutom, enligt vad Harry Wennberg meddelar i en levnadsteckning 1923, några i Norden mindre uppmärksammade språk som portugisiska och bulgariska.

Då Nils Strandell år 1900 knöts till AB Separator innehade han till en början en rätt modest tjänstemannaplats. Med sin energi och målmedvetenhet anförtroddes han snart allt mer kvalificerade uppdrag. Efter någon tid blev han assistent till kontorschefen Otto Roth. År 1906 fick Roth en annan befattning och Strandell blev Separators nye kontorschef.

Kontorsstatens tjänstemän inom företaget utgjorde en begränsad skara. Under Strandells tid som chef för kontoret, 1906-1918, var de 41 personer. Av dessa var 11 extra ordinarie, 14 tillhörde första graden, 13 andra graden och blott 3 anställda var placerade i tredje graden, den högsta. Dessa var kontorschefen Nils Strandell, patentingenjören Thure Wawrinsky och utlandsinspektören Axel Kullberg. Strandell hade avancerat snabbt och lyckosamt.

Nils Strandells högste chef under större delen av tiden vid Separator var John (Johan) Bernström. Under sin livstid var denne en mytisk företagsledare, en Gyllenhammar eller Barnevik – men i kubik. Han grundade 1877 maskinfirman John Bernström & Co. i Stockholm och var mellan 1887 och 1916 verkställande direktör i AB Separator.

Under Strandells tid som anställd styrdes företaget från två direktionsrum, undan-

skymt belägna i huvudkontorets bottenvåning, till höger om entrén. Det ena tillhörde John Bernström och i det andra residerade koncernens vicedirektör, sonen Richard Bernström. De verkade i avskildhet och besökte ytterligt sällan de övriga tjänstemännen på deras rum.

Nils Strandell tillhörde de få av firmans anställda som kom i kontakt med dess direktör, dessutom dagligen. På slaget nio anlände Bernström s:r, han kördes till kontoret i ett tvåspänt ekipage. Dagens första ärende var postöppningen. Den skedde som ofta i äldre tid med en viss högtidlighet – i närvaro endast av kontorschefen Strandell och direktionssekreteraren, fröken Bergqvist.

Privata påtryck

En broder till den respektingivande koncernchefen var den något äldre Andreas Bernström. Han flyttade 1885 till Stockholm för att inträda i den yngre broderns företag, John Bernström & Co. År 1887, då John Bernström övergick till AB Separator, blev Andreas Bernström ensam innehavare av firman. Han byggde samtidigt upp en förmögenhet som grosshandlare i Stockholm och ägnade sig åt en omfattande mecenatverksamhet – särskilt gentemot Nordiska museet.

Framför allt var Andreas Bernström en framgångsrik numismatiker, dvs. myntsamlare. Han var en av de arton som stiftade Svenska Numismatiska Föreningen den 2 december 1872.

För gamla och minnesgoda svenska filatelister klingar namnet kanske vagt bekant. Det var Andreas Bernström som år 1890 lät övertrycka ett antal 12-öres ringtypsfrimär-

Andreas Bernströms privata påtryck i röd färg. Brev ur Postmuseums svenska huvudsamling.

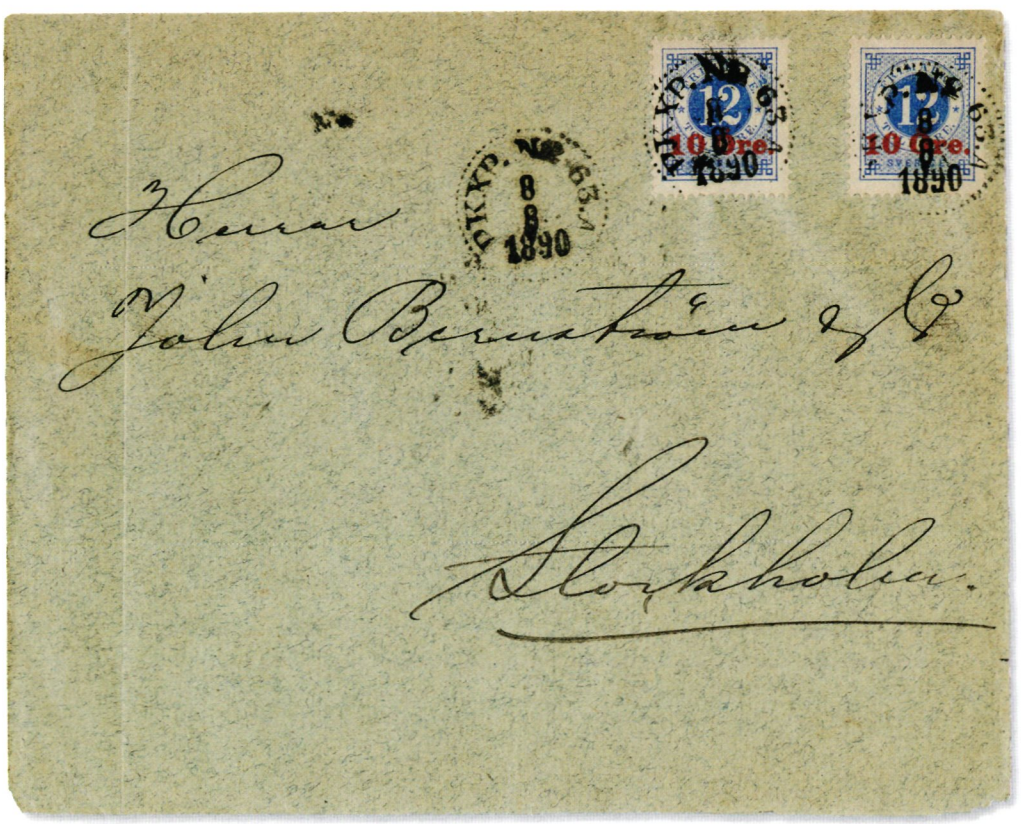

ken med ett rött påtryck "10 öre".

Tilltaget var egentligen rätt harmlöst; sannolikt nöjde sig Bernström med att göra sitt påtryck på ett enda ark med hundra märken. Att Postverket inte reagerade berodde naturligtvis på att märkena faktiskt devalverades. Hade Bernström i stället försett dem med ett övertryck med till exempel valören 20 öre hade det förmodligen blivit ett annat ljud i skällan.

Däremot väckte påhittet för en tid stark irration bland svenska frimärkssamlare. Uppgifter kom att enstaka exemplar av de bernströmska privatpåtrycken såldes dyrt nere i Paris. Dessutom visade man där upp, som en försåtlig demonstration att märkena hade officiell status, alldeles äkta, postbehandlade brev som frankerats med sådana frimärken.

På första sidan i *Tidning för Frimärksamlare* nr. 3 1891 går redaktören till storms mot Bernströms produkt under rubriken "Ett svenskt svindelmärke":

> "[...] Åtskilliga trodde det vara ett på försök af vederbörande (*postmyndighet,* mitt tillägg) gjordt påtryck. Men sedermera visade sig, att det var framställdt af en privatman i Stockholm, hvars ställning i samhället näppeligen kunde ådraga honom misstanken att hafva utfört påtrycket för att dermed lura samlare. [...]."

Trots sin karaktär av privat piratupplaga är denna bernströmska skapelse ändå upptagen i de flesta svenska specialkataloger. Såvitt jag kan erinra mig syns märkena sällan till på marknaden. Reguljärt postbehandlade försändelser (de tycks alltid vara ställda till den egna maskinfirman) får nog betecknas som sällsyntheter. Ett luggslitet sådant brev finns i Postmuseums huvudsamling.

Sällskapet

Snart nog efter ankomsten till Stockholm vid förra sekelskiftet uppstod hos Strandell ett behov att bli medlem i en filatelistisk sammanslutning. Av flera skäl, principiella och personliga, frestades han inte att gå med i Sveriges Filatelist-Förening i Stockholm (tidigare, fram till den 7 januari 1901, Frimärkssamlare-Föreningen i Stockholm). I brist på lämplig befintlig klubb deltog han i stället i skapandet av en helt ny.

Stockholms Filatelist-Sällskap bildades på gamla Metropol vid Norrmalmstorg den 30 november 1904. Tanken var att åstadkomma en kamratlig och homogen sammanslutning och det fanns en uttalad ambition att hålla medlemsantalet på en måttlig nivå. Ursprungligen bestod medlemmarna nästan uteslutande av inflyttade akademiker från Uppsala och Lund. Samvaron präglades i hög grad av lättsamhet och studentikost skämtlynne.

De ursprungliga stiftarna var nitton till antalet. I medlemsregistret numrerades de alfabetiskt; medicine kandidaten Adolf Beckander fick nr. 1. Strandell bokfördes som medlem nr. 13 och juris kandidaten, senare krigshovrättsrådet, Einar Wikström tilldelades nr. 19. Den mytomspunne lundensaren fil. dr. Ernst Ljungström blev föreningens förste ordförande. Han kvarstod som sådan i fem år och avlöstes 1909 av Wikström som sedan innehade posten i närmare femtio år, ända fram till sin död 1956. Einar Wikström hade svingat ordförandeklubban över Nils Strandell redan under åren i Upsala Philatelistklubb i slutet av 1890-talet.

Nils Strandells medlemskort i Stockholms Filatelist-Sällskap från 1904. Det är undertecknat av ordföranden Ernst Ljungström och sekreteraren Adolf Beckander.

STOCKHOLMS FILATELIST-SÄLLSKAP

Medlemskort

för

Herr Nils Strandell

Stockholm den 30 Nov. 1904

Ernst Ljungström
Ordförande

A. B. Beckander
Sekreterare

Medlemsnr 13.

Stockholms Filatelist-Sällskap hade, åtminstone inledningsvis, en rätt påtaglig karaktär av sluten, manlig kamratförening. Redan i de stadgar som utformades och trycktes i december 1904 fastslås emellertid i § 2: "Till medlem kan upptagas oförvitlig man *eller kvinna* (min kursivering), som uppnått 21 års ålder."

Damernas inslag var dock obetydligt; alla de nitton ursprungliga stiftarna var män och ännu efter drygt 40 år, i medlemsförteckningen från maj 1946, begränsar sig de kvinnliga ledamöterna till två av totalt 61. Dessa var frimärkshandlaren fru Dagmar Hellman i Stockholm och fröken Selma Henricson i Ängelholm.

Också på annat sätt sökte Sällskapet visa moderna ambitioner. Mellan 1913 och 1927 drev man juniorföreningen Yngre Frimärkssamlare i Stockholm.

De första decennierna uppgick antalet sammanträden i allmänhet till nio om året. Till detta kom vår- och julmiddagar och den årliga kräftsexan. Sällskapet hade goda sångare och stämningen kunde bli hög.

Strandell var en stilig karl. Håret var vackert vågigt och överläppen pryddes – åtminstone fram till 45-årsåldern – av en välansad mustasch, modell tangorabatt. Han var en utmärkt dansör och, när han var på det humöret, en blixtrande kvick konversatör på flertalet språk.

Det slår aldrig fel – i de bordsvisor där Strandell figurerar (och de blev många med tiden) är det ständigt två drag som framhävs med närmast skräckslagen beundran: hans världsomspännande filatelistiska kunskaper och hans uppskattning av och dragningskraft på kvinnor. En del av dessa stencilerade tillfällighetsverser finns bevarade. Tyvärr har de sällan åldrats med behag.

Redan under Sällskapets första tid profilerade sig Nils Strandell – både som sångarbroder och sällsynt mångkunnig föredragshållare. Under de första fem åren höll han sju filatelistiska föreläsningar på följande teman: de franska frimärkena av typ "Såerskan", Bosniens frimärken, Hollands de Ruyter-märken och deras historia, vissa av italienska Levantens påtrycksmärken, de Fournierska förfalskningarna, Fijiöarnas frimärken och Montenegros frimärken.

Nordisk Filatelistisk Tidsskrift

I november 1893 meddelades det att de två filatelistiska tidskrifterna *Nordisk Frimærkeblad*, som utgavs i Kristiania (Oslo) och *Tidning för Frimärksamlare* i Stockholm skulle sammansmältas till en tidning, *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift*. Det första numret av den nya tidningen utkom den 1 januari 1894.

Nordisk Filatelistisk Tidsskrift, NFT, blev organ för sju föreningar i Norden. Redan i slutet av 1890-talet började det Nordiska Filatelistförbundet, som grundats den 1 januari 1897, knaka i fogarna. Frimärkssamlare-Föreningen i Stockholm, landets äldsta, hade svårt att hävda sig mot föreningarna i Lund och Köpenhamn.

Efter förslag av Stockholmsföreningens nye energiske ordförande Sixten Keyser, invald i föreningen i oktober 1895 och ordförande från 1898, lämnade föreningen det Nordiska Filatelistförbundet den 4 december 1899. Föreningen i Stockholm beslöt att ge ut ett nytt och eget filatelistiskt organ, *Svensk Filatelistisk Tidskrift (SFT)*, som utkom med sitt första nummer den 10 januari 1900.

Stridigheterna berörde inledningsvis inte Strandell. Han var, genom anslutningen till Upsala Philatelistklubb och, från 1904, Stockholms Filatelist-Sällskap naturligt lojal mot det Nordiska Filatelistförbundet och dess tidning, *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift*.

NFT hade i allmänhet sin huvudredaktion i Köpenhamn. Åren 1906 och 1907 övertog emellertid för en tid det nystartade Filatelist-Sällskapet ansvaret, det förra året med Nils Strandell som chefredaktör. År 1907 skötte Einar Wikström den sysslan. I övrigt fanns lokala redaktörer i de andra nordiska huvudstäderna. Efter 1907 kom tidskriften åter att redigeras i Köpenhamn men Strandell kvarstod under många år, till och med utgången av 1943, som synnerligen flitig lokalredaktör i Stockholm.

På 1960-talet blev kopplingen mellan Nordiska Filatelistförbundet och dess tidning *NFT* allt svagare. Ännu 1964 är tid-

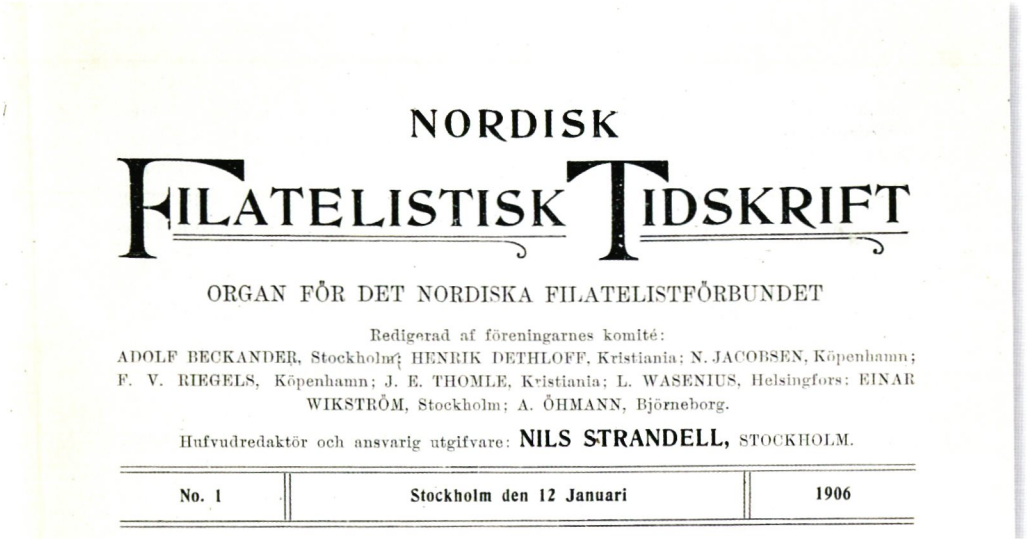

NORDISK

FILATELISTISK TIDSKRIFT

ORGAN FÖR DET NORDISKA FILATELISTFÖRBUNDET

Redigerad af föreningarnes komité:
ADOLF BECKANDER, Stockholm; HENRIK DETHLOFF, Kristiania; N. JACOBSEN, Köpenhamn;
F. V. RIEGELS, Köpenhamn; J. E. THOMLE, Kristiania; L. WASENIUS, Helsingfors; EINAR
WIKSTRÖM, Stockholm; A. ÖHMANN, Björneborg.

Hufvudredaktör och ansvarig utgifvare: **NILS STRANDELL,** STOCKHOLM.

No. 1	Stockholm den 12 Januari	1906

Nils Strandell var huvudredaktör för *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* 1906. Titelsidan från nr. 1 1906. Sex år senare, 1912, blev Strandell på nytt huvudansvarig för *NFT* under tolv månader. Se även sid. 100.

ningen "Organ for nordisk filatelist forbund". Från nr. 1 1965 utges *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* officiellt uteslutande av Kjøbenhavns Philatelist Klub, KPK.

Ett växande bokbestånd

Verksamheten som lokalredaktör för *NFT* var fruktbar för Strandell på flera sätt. Han fick nu i längre artiklar och kortare notiser tillfälle att briljera med sitt vidsträckta filatelistiska kunnande.

Anmälan av nyutkommen filatelistisk litteratur kom också i allmänhet att falla på Strandells lott. Mängder av recensionsexemplar och väsentliga, inköpta verk kom successivt att bilda stommen i hans snabbt växande bibliotek. För att få struktur och överskådlighet i detta började han kring 1910 systematiskt indela beståndet i femton olika grupper där också sådant som posthistoriska arbeten, färgkartor, auktionskataloger och tidskrifter ingick.

Varje grupp fick sin särskilda plats i biblioteket och över samlingen lade han upp ett maskinskrivet kartotek. Strandell gjorde katalogiseringen i kartoteket på engelska – det dominerande filatelistiska världsspråket redan kring år 1900. Kartoteket ordnades på ett översiktligt sätt, i många fall fanns här dessutom hänvisningskort, cross cards. Antalet böcker och tidskrifter uppgick 1943, då boksamlingen överläts till Postmuseum, till bortemot 15.000 nummer. Till detta kom ett kortsystem, fört sedan 1908, med 17.000 registrerade tidskriftsartiklar.

Nils Strandell ger i en utförlig artikel i *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* nr. 5 1921 en del intressanta synpunkter på sitt boksamlande. Vid den tiden innehöll hans bibliotek omkring 5.000 nummer.

Han är väl medveten om att det existerade åldriga filatelistiska skrifter, huvudsakligen prislistor, närmast att likna vid vad han kallar "filatelistiska inkunabler". Dessa utkom tidigast i Frankrike och England vid 1860-talets början. Häftena var tunna och ömtåliga och upplagorna små. Redan på 1910-talet betalades dessa spröda arbeten från pionjärer som Potiquet, Berger-Levrault, Boothy och Grey med skyhöga priser då de någon gång dök upp på auktioner.

Dessa bibliofila rariteter har inte prioriterats av Strandell. För honom hade de närmast värde som kuriositeter: "I stället för att betala 10, 20 eller 30 pund sterling pr. st. för

Sällsynta och vackra volymer insamlade av Nils Strandell.
Liggande t. v. "The Postage Stamps of Switzerland" av Paul Mirabaud och Alex de Reuterskiöld 1899.
T. h. "The Postage Stamps of Japan and Dependencies" av Tracey Woodward 1928.
Stående "The Stamps of Spain 1850-1854" av Hugo Griebert 1919.

dylika små tryckskrifter vid de auktioner i London, där de emellanåt utbjudas, har jag för min del föredragit att rikta min boksamling med standardverk, som äro nyttiga för studier och såsom referensarbeten."

Förvisso fanns det rariteter också i den ström av filatelistisk litteratur som gavs ut i världen under Strandells aktiva samlartid. Sällsynta, men högst brukbara, samtida arbeten med upplagor kring ett par hundra exemplar, undantagsvis ännu mycket färre, infogade han gärna i sitt bibliotek.

En bra bild av Nils Strandells målmedvetna ihärdighet ger hans förvärv av de auktionskataloger som gavs ut vid styckningen av Ferrarys frimärkssamlingar 1921-1925. Allmänheten kunde i förväg prenumerera på katalogerna – de kom till slut att uppgå till 14 stycken. Antalet intressenter som utnyttjade möjligheten att tillförsäkra sig dessa historiska dokument var mycket begränsat, 83 personer eller institutioner totalt i hela världen. En enda var svensk, naturligtvis Strandell.

Men detta var inte hans största prestation. Strandell såg dessutom till att rekvirera den i december 1925 tryckta *resultatlistan* från London. Denna sammanställdes på enskilt initiativ av den engelske överstelöjtnanten George S. F. Napier. Utgivningen efter avslutade Ferrary-auktioner bekostades av Royal Philatelic Society i London och Napiers resultatlista fick en minst sagt begränsad världsupplaga, 75 exemplar.

Det finns en uppfattning att Strandells gärning som boksamlare nådde sin höjdpunkt just i det planmässiga förvärvandet av auktionskataloger. Knappast någon annanstans i världen har kataloger från större och mindre frimärksauktioner samlats in och bevarats med sådan kontinuitet och energi som Nils Strandell och senare hans efterföl-

jare på Postmuseum har uppvisat.

Huvuddelen av sina tidskriftsbuntar förvarade Strandell på vinden på Scheelegatan 17. Men de var noggrant förtecknade och lätta att plocka fram. Endast vad han beskriver som viktigare och innehållsrikare årgångar hade han låtit binda in. För att skaffa omväxling och överskådlighet lät han redan från början de olika språken få särskilda färger; grågröna band för tyska tidskrifter, mörkröda för engelska, laxfärgade för franska, blågrå för skandinaviska tidskrifter, etc.

I boksamlingen ingick år 1943 – då den överläts till Postmuseum – arbeten på inalles fjorton språk, säkert är det åtskilligt fler idag. En del av dessa fjorton språk måste ha varit svårtuggade även för den eminent språkkunnige Nils Strandell. Här fanns, och finns, litteratur på bland annat grekiska, ungerska och japanska.

Falsk filateli

Bortemot hälften av de artiklar och notiser som Strandell publicerade berör förfalskade frimärken. Antalet uppgår enligt Georg Menzinsky, som på 1950-talet blev Strandells efterföljare som svensk internationell juryman, till 227 stycken. Redan i Filatelist-Sällskapets stadgar, § 1, anges under rubriken "Sällskapets mål och verksamhet":

"Sällskapet har till ändamål att främja filatelien, verka för samarbete mellan dess idkare samt ingripa mot alla slag af oredlighet på det filatelistiska området."

Som rätt nybliven lokalredaktör för *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* fick Strandell under 1908 en hel del påpekanden från missbelåtna samlare. De hade gjort affärer med den beryktade Jean (Giovanni) de Sperati (1884-1957), verksam i olika städer i norra Italien – han var en synnerligen rörlig affärsman.

Strandell beslöt sig för att agera och skrev i november samma år en beställning där han bad Sperati att översända en katalog över sina "facsimiler".

Svaret dröjde, den unge mästerförfalskaren var en upptagen herre, och när det kom i februari 1909 innehöll försändelsen inte den begärda katalogen. Däremot fanns det en rätt utförlig skrivelse, förbindligt formulerad men med en förebrående ton av sårad värdighet:

> "Den 11 Febr. 1909.
> Jag är mycket förvånad över Edert brevkort av d. 2 november, vilket jag icke förut kunnat besvara, emedan jag befinner mig på resor för uppsökande och inköp av gamla sällsynta frimärken. Jag befattar mig icke med facsimiler, utan blott med absolut äkta frimärken. Om Ni vill göra affärer med mig, skall jag låta Eder förtjäna betydande summor, ja, kolossala belopp, men därför fordras det, att Ni hyser obegränsat förtroende för mig. Jag råder Eder att göra ett försök: inlägg i ett rekbrev 50 francs i sedlar eller skicka mig en postanvisning. Ni får sedan omgående såsom rek ett alldeles oförlikneligt sortiment av sällsynta och äkta frimärken, däri inbegripet de sällsyntaste från Sverige. [...]."

Erbjudandet från herr Mästerförfalskaren må ha varit frestande men Nils Strandell avstod från att fastna på den fett agnade kroken. Speratis brev finns återgivet i sin helhet i *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* nr. 4 1909.

Kampen mot förfalskarna förde Strandell genom hela livet, men särskilt intensivt under decennierna före andra världskriget. Han täcker bokstavligen talat hela världen. Han varnar för och informerar om falska frimärken genom det globala filatelistiska alfabetet: från Abessinien, Brittiska Levanten och Cook-öarna via Gabon, Honduras och Martinique över till Sudan, Württemberg och Österrike. Nils Strandells artiklar och notiser om frimärksförfalskningar berör mer än 110 olika länder.

Och så sent i livet som kring årsskiftet 1956-1957 publicerade Strandell, åttioårig, en fyllig och spänstigt berättad artikelserie om Speratis förfalskningskonst i *Svensk Filatelistisk Tidskrift*.

Den strandellska saneringsivern gick i arv. Till min förvåning fann jag i *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* nr. 6 1922 en utomordentligt utförlig och välillustrerad artikel över fem helsidor med titeln "Förfalskningar av

Svensk Filatelistisk Tidskrift

Egare och utgifvare:

Sveriges Filatelist-Förening, Stockholm

med lokalafdelningar i Göteborg, Malmö, Norrköping, Helsingborg, Borås, Sundsvall och Halmstad.

N:o 7. (189) Redaktör och ansvarig utgifvare: ERNST WILMS. XIX årg. 15 Sept. 1918.

VÅRA PORTRÄTT. 198.

Det är ofta nog så svårt finna personer, villiga att pryda »första sidan». Så mycket angenämare är det då, när någon gång en om Filatelien väl förtjänt samlare verkligen vill göra sig litet besvär och träda fram för läsekretsen.

Någon särskild presentation från vår sida behöfves ju ej, när det gäller en inom filatelistkretsar så välkänd personlighet som direktör NILS STRANDELL. Att han har världsrykte som filatelist, därom tala alla de uppsatser och smånotiser, undertecknade N. S., hvilka stå att finna i den utländska fackpressen.

Direktör Nils Strandell.

Storsamlare som få här i landet, har direktör Strandell äfven skaffat sig namn som samlare och kännare af filatelistisk litteratur, ett område, där han med all säkerhet står ouppnådd här hemma, och hvilket, som han själf här nedan säger, beklagligt nog alldeles för mycket förbises af svenska samlare.

Medlem af S. F. F. sedan flera år har han genom sitt ärliga, vänsälla uppträdande, sina stora kunskaper i facket och sin beredvillighet att medelst intressanta och väl framförda föredrag sprida ljus och filatelistiskt vetande öfver föreningsaftnarna, vetat att skaffa sig många uppriktiga vänner.

Själf minnas vi med glädje de dagar, då vi i lifvets vår tillsammans sökte hålla intresset uppe för Filatelien i den eviga ungdomens stad.

Och härmed lämna vi ordet åt honom själf:

»Då Svensk Filatelistisk Tidskrifts redaktör visat mig den smickrande uppmärksamheten att välja mig till föremål för detta nummers biografi, ber jag att på hans anmodan härmed få lämna några data om mig samt framlägga mitt filatelistiska program.

Född år 1876 i Hamrånge, Gestrikland, fick jag redan tidigt håg för frimärkssamlande och begynte, under öfliga blygsamma former, att ägna mig däråt redan vid åtta års ålder. Intresset för vårt liebhaberi har allt sedan hållit mig fången. Under de soliga och lefnadsglada studentåren i Uppsala tog jag ganska verksam del i Uppsala Filatelist-Klubb, och vännen Ernst Wilms bevarar helt visst i minnesgod hågkomst från våra gemensamma högtidsstunder — dock icke alltid filatelistiska! — vid Fyris' stränder våra allvarliga sträfvanden att »hålla fanan högt». De studie- och vandringsår, som därefter för mig följde i utlandet, gåfvo mig många tillfällen att öka min samling, och detta har också varit fallet under senare år, då jag för en svensk världsfirmas

Nils Strandell uppmärksammades i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* nr. 7 1918.

Batums frimärken (trädtypen)". Författare uppges vara Gunnar Strandell, Nils Strandells ännu blott 16-årige son.

Unge Gunnar presenteras också i en liten ruta längre bak i tidskriften: "Vor yngste medarbeider". Artikeln är ett mästerligt prov på filatelistiskt kunnande och noggrannhet. Möjligen gick skolpojken Strandell ut för hårt i sitt första opus. Intresset för frimärken behöll han ytterligare några år framåt men det är osäkert om han någonsin fattade pennan i dessa sammanhang igen.

Afrika

Tjänsteresor och filatelistiska representationsuppdrag förde Nils Strandell redan tidigt till skiftande orter i gamla och nya världen, bland annat på den afrikanska kontinenten.

En hastigt påkommen resa till Sydafrika för AB Separators räkning i början av 1913 tvingade Strandell att för en tid avsäga sig uppdraget som ledamot i redaktionskommittén för *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* och han fick vända sig direkt till läsarna:

> "En af de första dagarne i denna månad träffades inom det bolag, där jag har min verksamhet, helt plötsligt dispositioner, som erfordra min omedelbara utresa till Sydafrika. Jag lämnar derför Stockholm redan den 15 dennes, för att den 18 dennes i Southampton embarkera för Cape Town. Min vistelse i Sydafrika, hvars samtliga stater komma af mig besökas, torde blifva långvarig, [...]."
>
> (*Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* nr. 1 den 31 januari 1913).

Den Sydafrikanska Unionen var vid tiden för Strandells resa en ny statsbildning. I maj 1910 förenades de brittiska kolonierna Goda Hoppsudden, Natal, Oranjefristaten och Transvaal under gemensamt styre, med säte i Pretoria. Till denna, relativt löst sammanhållna, grupp knöts ett årtionde senare också Basutoland och Swaziland, liksom – som mandatområde – det tidigare tyska Sydvästafrika.

Vid sidan av de krävande tjänsteuppdragen kunde Nils Strandell ta sig tid att träffa åtskilliga frimärkshandlare med gott utbyte. Han besökte också South Africa Museum i Kapstaden, grundat redan 1825, där särskilt de rika fjärilssamlingarna fängslade honom. Han hade sedan de tidiga skolåren byggt upp en egen vacker kollektion med nordiska arter. Den kom med tiden att uppgå till ett par tusen exemplar, alla examinerade och monterade av honom själv. Senare kom samlingen att ökas ytterligare av sonen Gunnar. Den bevaras ännu i släkten.

Separators affärer på den afrikanska kontinenten bedömdes som viktiga, men höll sig på en ekonomiskt blygsam nivå. Moderbolagets faktureringar på afrikamarknaden uppgick i allmänhet till något under 1% av den totala, globala omsättningen. Just för år 1913 är siffran dock väsentligt höjd, 2,2%. Det är den gynnsammaste noteringen under hela den period jag har funnit statistikförd, 1887-1929. Jag vill gärna tro att det berodde på Strandells ihärdiga förhandlingar med de sydafrikanska kunderna.

Det här var Strandells första Afrikaresa men inte den sista. Han besökte de norra delarna av kontinenten redan året därpå. Som svensk juryrepresentant bevistade han också de internationella frimärksutställningarna i Durban, Natal 1928 och Alger 1930.

Medlem i Stockholmsföreningen

Som nämnts tidigare höll sig Nils Strandell länge utanför Sveriges Filatelist-Förening i Stockholm, sedan den 11 maj 1955 känd under det nuvarande namnet, Stockholms Filatelist-Förening (SFF).

I stället var han desto mer aktiv i Stockholms Filatelist-Sällskap. Redan i januari 1905 hade Stockholmsföreningen gjort sig besväret att skriftligen inbjuda Strandell som medlem, men han tackade nej. Orsaken var motsättningar med föreningens dåvarande ordförande, Sixten Keyser. Denne innehade posten mellan 1898 och 1912. Under Keysers tid vitaliserades föreningen på många sätt, bland annat tog han initiativ till de första offentliga frimärksauktionerna i landet. Debuten skedde den 11 december

Medlemskort
till
Sveriges Filatelist-Förening
utan personlig ansvarighet
för
Kontorschef Nils Strandell
Stockholm den 9 Okt 1915
Å Föreningens vägnar.
Ordförande.
Medlemsnr 36.
Sekreterare.

Nils Strandells medlemskort i Sveriges Filatelist-Förening från 1915. Det är undertecknat av ordföranden Oscar Kraepelien och sekreteraren Albrecht Wilms.

1905 i föreningens egen lokal på Grev Turegatan 24 A – en del av den tidigare klassiska restaurangen Tattersall. På grund av auktionsmonopolet administrerades försäljningarna av bokauktionskammaren. Efter ett par år återgick man till föreningsauktioner. Med tiden sjönk konsul Keysers popularitet; hans dominerande personlighet medförde allt svårare slitningar inom föreningens styrelse.

En slutgiltig konflikt hösten 1912 medförde att alla styrelseledamöter i ett slag ställde sina platser till förfogande. Krisen löstes genom att konsul Keyser inlämnade sin utträdesansökan ur föreningen, varefter de övriga återtog sina avskedsansökningar.

Vid årsmötet den 22 februari 1913 valdes Oscar Kraepelien till ny ordförande i Sveriges Filatelist-Förening i Stockholm. Med honom vid rodret gick föreningen in i en mer lugn och harmonisk period. Med undantag av ett kort avbrott på 20-talet förblev Kraepelien föreningens ordförande ända fram till 1937.

Viktig och välskriven information om Stockholms Filatelist-Förening i nöd och lust får man i Rune Svahns historik till 90-årsjubileet den 18 september 1976. Det här är en sammanslutning med anor – den tredje äldsta nu levande frimärkssamlarföreningen i världen.

I Svahns historik möter man mängder av faktauppgifter, namn och årtal. Det är väl ofrånkomligt att någon enstaka detalj blir ofullständig. Om rätt möjligen skall vara rätt stämmer inte hans uppgift om att Fredrik Färngrens och Josef "Juffe" Johanssons död 1919 innebar att de sista av föreningens ursprungliga åtta stiftare gick ur tiden. Fredrik Wilhelm Andréen som var född 1863 levde mycket länge än, han släppte inte greppet om sin lupp förrän den 3 december 1952.

Det var för övrigt Andréen som mer än sextio år tidigare, i sin egenskap av redaktör för *Tidning för Frimärksamlare*, varnat för Andreas Bernströms privatframställda, röda påtryck som jag förut nämnt i annat sammanhang.

Rune Svahn drar den befogade slutsatsen att Strandell anslöt sig till Stockholmsföreningen hösten 1915 därför att han då flyttat från Uppsala till huvudstaden. I verkligheten var, som vi vet, Strandell då stockholmare sedan femton år. Men han tyckte sig ha skäl att avvakta med sitt inträde. Dessutom var han redan välförsedd, han hade medlemskap i åtskilliga föreningar, inte minst i utlandet. Till Internationale Philatelisten-Verein i Dresden knöts Strandell så tidigt som 1907. I Kjøbenhavns Philatelist-Klub blev han medlem 1910 och i Kristiania Filatelist-Klub invaldes han 1911.

En tid efter epoken Keysers slut var marken jämnad och den 15 oktober 1915 infördes i protokollet att kontorschefen Nils Strandell upptagits som medlem vid Sveriges Filatelist-Förenings ordinarie sammanträde nr. 512.

Nu kunde Strandell, efter att i princip enbart ha skrivit för *Nordisk Filatelistisk Tidskrift*, också börja publicera sig i *Svensk Filatelistisk Tidskrift*. Hans artiklar där lät ändå vänta på sig. Inte förrän 1921, sex år sedan han blivit medlem, presenterar han de första uppsatserna. De behandlar Ukrainas filateli.

Filatelistiskt dekorerat placeringskort till Sveriges Filatelist-Förenings 30-årsjubileum den 18 september 1916, undertecknat av dåvarande klubbmästaren A. R-n. (Abraham Rubenson).

Nils Strandell och de kulturella samlingarna

Det finns en del nu levande personer, Postmuseibesökare och andra, som kommit i kontakt med Nils Strandell och ännu minns honom. Eftersom han nu varit död i fyrtio år har dessa träffat Strandell under hans sista år i livet.

Den åldrade Nils Strandell ingav respekt. Det finns en stram stränghet på fotografier från 1950-talet och 60-talets början. Han börjar bli böjd i åttioårsåldern – kanske är han tyngd av sin egen ryktbarhet.

I rättvisans namn bör sägas att han genom livet i verkligheten var påfallande fördomsfri och öppen i många sammanhang – filatelistiska och andra.

Marindirektören Fredrik Arsenius har berättat om ett möte med Nils Strandell vid 1910-talets slut. Arsenius hade då inlett ett projekt som gick ut på att samla in all världens porträttfrimärken. Dessutom strävade han efter att till varje märke foga en kortfattad biografisk notis. Det var en stor uppgift redan då, i dag hade den väl närmast varit dödfödd i sin väldighet. Det här var således ett mycket tidigt exempel på ett tematiskt samlande, en slags motivsamling utarbetad av en verklig pionjär.

Som nybliven medlem i Sveriges Filatelist-Förening i Stockholm hade Arsenius till slut dristat sig att berätta om sitt samlande för Strandell. Han visade också några exempelblad ur samlingarna.

Strandell hade tagit sig tid att intressera sig för uppslaget. Han yttrade också vänligt (men ohyggligt formellt) till den betydligt äldre marindirektören att: ”de kulturella samlingarna börjar göra sitt intåg i världen och har en stor framtid såsom väckande intresse hos ungdomen, ävensom rent uppfostrande”.

År 1929 donerade Arsenius sin samling till Postmuseum. Ständigt nya porträttfrimärken tvingade honom att komplettera samlingen och nya, mindre gåvor följde under 1930-talet. De sista donationerna kom 1940 och 1941. Då var materialet så omfattande att det fyllde ett eget rum inom museet.

Samtidsfilatelisten Nils Strandell

Vid 1910-talets början lade Nils Strandell grunden till en mycket omfattande studiesamling Gustaf V i medaljong. Det gällde således sådana märken som då fanns på postkontoren och som användes till praktiskt taget alla försändelser under decenniet.

Främst intresserade sig Strandell för ostämplat material: marginalblock med plåtnummer, nyanser, perforeringsvarianter och annat.

I ett privatbrev den 20 oktober 1922 till ingenjör Thore Rosendahl i Trollhättan, vars far på sin tid hade sökt bygga upp en liknande samling, skriver Nils Strandell bland annat:

> "[...] Jag gjorde under alla åren regelbundna strandhugg på postkontoren och lade beslag på alla nya "plåthörn", d. v. s. märken med plåtnummer i marginalen. Som väl var, kom så den nya serien, utan dylika finesser, så att jag fått ro därutinnan både till själ och börs. När man sagt A får man säga B, plägar ordstäfvet lyda. Men föga anade jag, då jag 1911 började sagda specialsamling, att den skulle blifva så kräfvande som sedan blef fallet. – Å den andra sidan kan det ju alltid vara roligt att äga en "museum-samling", som är unik och hvars samtliga föremål köpts till nominal på postkontoren. [...]."

Denna omfattande kollektion med ca. 7.000 märken sålde Strandell tio år senare till advokaten Johan Ramberg i Göteborg. Ramberg ställde ut samlingen i sitt namn vid flera tillfällen, tidigast i Wien 1933, och skördade ansenliga framgångar.

På WIPA 1933 i Wien belönades samlingen med silvermedalj. I *Svensk Filatelistisk Tidskrift* nr. 7 samma år summerar Nils Strandell utfallet för de svenska deltagarna. Om Rambergs samling konstaterar han:

> "Kollektionen i fråga är unik och väckte i Wien mycket uppmärksamhet. Den var där utställd för första gången, och tillfället var även ur den synpunkten väl valt, att det ju var den framlidne gravören Schirnböck – den främste i ordningen bland nutida Wiengravörer – som framställde gravyren för konung Gustafs porträtt."

Nils Strandell byggde upp flera omfattande samlingar med frimärken han själv köpt på postkontoren. Fyrblock 8 öre Gustaf V i medaljong med arkmarginaler och plåtsiffra IV.

Nils Strandell väljer här finkänsligt att inte ens antyda att medaljongsamlingen i allt väsentligt sammanställts och systematiserats av honom själv.

År 1932 sammanställde Strandell en katalog över sin samling. Den är helt på engelska och har ett obetydligt format men en utrymmeskrävande titel: "The Swedish Postage Stamp Issues 1910-1919: Research Collection (in 12 volumes) with Detailed Study of Their Philatelic History".

Sedan samlingen några månader senare överlåtits till Ramberg gavs Strandells manuskript ut som bok i Göteborg 1933. Men nu står Johan Ramberg som författare. På WIPA i Wien ställde Ramberg ut "sin" bok i anslutning till exponatet. Den är, i all sin relativa anspråkslöshet, en bibliofil ovanlighet; upplagan var 100 ex. varav femtio var särskilt numrerade 1-50.

Unge Ramberg var en köpstark herre. Redan 1928 hade han förvärvat den Gula treskillingen. Det märket, och en otandad 8 skilling banco, fanns också med på Wien-ut-

ställningen 1933. De visades upp i en separat raritetsavdelning.

Klassiskt samlande

Även om Nils Strandell kunde ägna sig åt att noggrant dokumentera en samtidsutgåva som medaljongmärkena på 1910-talet var han ändå i huvudsak en traditionell 1800-talsfilatelist.

I den rapport han ger om sitt samlande under rubriken "Våra porträtt" i *SFT* nr. 7 1918 meddelar han att han främst satsat på europeisk utgivning. Från de länder han uppger sig ha sammanställt ganska omfattande specialsamlingar nämner han Bosnien, Montenegro, England och Sverige.

Samlingarna rymde vid den tiden ca. 30.000 exemplar men de riktigt stora rariteterna saknades. Strandell kommenterar här på sitt högst personliga sätt att det är:

> "[...] ett manko, som emellertid föga bekymrar mig. Vid mitt samlande har jag nämligen utgått ifrån, att ett märke aldrig behöfver vara sällsynt för att vara intressant, utan att fastmera den djupaste tillfredsställelsen i vårt vackra liebhaberi vinnes genom det **studium**, hvilket det är i tillfälle att skänka sina adepter så som törhända intet annat "hobby"."

Nils Strandell visade sällan sina samlingar offentligt. Vid de internationella utställningarna skedde det i mycket begränsad omfattning. Däremot företräddes han av ett rikt och varierat material vid en utställning till Sveriges Filatelist-Förenings i Stockholm 40-årsjubileum hösten 1926.

Jubileumsutställningen anordnades på restaurang Gillet vid Brunkebergstorg 18-21 september. I princip alla framstående filatelister i landet ställde upp och dessutom åtskilliga från Norge, Danmark och Finland. Bland de svenska utställarna fanns Fredrik Benzinger, Lars Hedberg, Hans Lagerlöf, Astley Levin, Eric von Rosen, Hugo Sjöberg, Nils Strandell – som sammanställt en gedigen utställningskatalog – och Claës A. Tamm. Den sistnämnde hade också bekostat en separat färgplansch med fem av sina märkligaste svenska rariteter; den placerades som en bilaga i katalogen. Utställningen var inte jurybedömd men varje deltagare tilldelades föreningens plakett.

KATALOG
över
Frimärks-
utställningen
i
Stockholm
den 18—21 September 1926
med anledning av Föreningens
40-årsjubileum
anordnad av
SVERIGES FILATELIST-FÖRENING
I
RESTAURANG GILLET BRUNKEBERGSTORG

Katalogen till jubileumsutställningen 1926 sammanställdes av Nils Strandell.

Strandell valde här att exponera diverse specialsamlingar från europeiska länder. Det är rätt intressant att konstatera att flera av dessa omfattade märken som vid den tiden var helt nyligen utgivna. På 125 albumblad visade han frimärken från den unga federation som 1929 fick namnet Jugoslavien. Särskild uppmärksamhet ägnade han emissionen "Kedjesprängaren" med dess olika tryckupplagor. Från samma region kom också hans utställda specialsamlingar Bosnien och Montenegro.

Vidare deltog Nils Strandell med en brittisk specialsamling. Den omfattade bruksmärken med George V:s porträtt, utgivna 1911-1913. Kollektionen åskådliggjorde marginalinskriptioner på obegagnade 6-block.

Ett urval av de vid den tiden 400 album-

"Kedjesprängaren" utgjorde motivet i flera slovenska frimärksutgåvor 1919-1920. Av dessa märken byggde Strandell upp en omfattande specialsamling.

bladen Gustaf V i medaljong visades också. Det var den samlingen som sex år senare överläts till göteborgsadvokaten Johan Ramberg. Strandells uppgift om att kollektionen vid WIPA 1933 ställdes ut för första gången är således inte helt riktig, även om Ramberg synes ha förstärkt den med en del egna gravyravdrag och tryckprover.

Utställningen på restaurang Gillet innehöll ett flertal olika kategorier av exponat. Inom avdelning I fanns samlingar av essäer, provtryck och nytryck. Här visade Strandell närmast kompletta kollektioner av nytryck från Helgoland och Kyrkostaten. Avdelning J innehöll samlingar med förfalskade frimärken. Här bidrog Strandell med sju album ur sin falsifikatsamling. Slutligen, i avdelning K, filatelistisk litteratur, fyllde Strandell en monter med "diverse arbeten tillhörande eget fackbibliotek".

Sonen Gunnar ställde också ut i en särskild ungdomsavdelning. En stolt fader kunde i katalogens presentation meddela: "Med. Stud. Gunnar Strandell, Stockholm (20 år). Delar av en generalsamling i 9 band Schaubek-album, jämte Sverige i Wennbergs album, 1 band. Tillsammans 26.000 olika frimärken, beg. eller obeg., med särskild hänsyn tagen till exemplarens kondition."

Allt detta ställde unge Strandell lyckligtvis inte ut. Han nöjde sig med ett representativt exempelblad från diverse olika länder. Men spännvidden var imponerande: Sverige, Bulgarien, Holland, Belgiska Kongo, Gabon, Franska Somalikusten, Tunisien, Sarawak, Brittiska Salomonöarna, Rhodesia, S:t Helena, Turksöarna, Zanzibar, Siam, Brasilien och Förenta staterna.

Tjugo år senare, vid tiden för Nils Strandells 70-årsdag 1946, uppges hans samlingar omfatta kring 100.000 märken, "alla vackra och felfria och många i block och strip. Uppsättningen med förklarande text är elegant och instruktivt utförd av Strandell själv". (Postmuseichefen P. G. Heurgren i *Meddelanden från "Postmusei vänner"* nr. 5 1946).

I ovanstående källa finns också en skildring av konsthandlaren och filatelisten Arnstein Berntsen från Oslo som under kriget besökte makarna Strandells hem; samlingarna förvarades i 300 album i litet format. Norrmannen var överväldigad: "Hvilken praktfull oppsetning og tekstning, – og hvilken vidunderlig kvalitet! Det er rent som et eventyr å få sitte og studere og diskutere så vakre saker."

Jurymannen Strandell möter Crawford

De första svenska jurymedlemmarna vid 1900-talets början var Ernst Ljungström (Berlin 1904) och Astley Levin (Wien 1911).

Redan tidigt fick också Nils Strandell förtroendet att representera Skandinavien vid internationella frimärksutställningar i utlandet. Han kom med tiden att ingå i juryn vid 34 tillfällen – möjligen något av ett rekord. Dessa uppdrag förde honom till en mängd länder i tre världsdelar.

Strandells första resa av detta slag gick till London 1912. Utanför det egentliga arbetet som juryman fick han en vårdag tillfälle att träffa sir James Lodovic Lindsay, Earl of Crawford (1847-1913). Earlen av Crawford var en legendarisk boksamlare, både av vetenskaplig och filatelistisk litteratur. Den sistnämnda kollektionen donerade Crawford till British Museum i London. Den överfördes 1973 till British Library. En massiv katalog över innehållet i donationen utarbetades av sir Edward Bacon, från 1913 och fram till sin död kurator för kung Georg V:s frimärkssamlingar.

Nils Strandell berättar själv om detta be-

tydelsefulla möte med earlen. När han började katalogisera sina svällande samlingar av böcker och tidskrifter utgick han från den systematik som Crawford och Bacon arbetat fram för British Museums räkning:

> "[...] I sitt ålderdomliga palats satt den av år tyngde forskaren vid sitt arbetsbord där digra folianter lågo hopade. Jag kan ännu i minnet se honom fömedlande intrycket av en modern d:r Faust – men någon föryngring fick han inte vara med om. Det var inte mer än några månader därefter som liemannen skördade honom, i januari 1913."

Till minne av den 26:e earlen av Crawford instiftades 1920 den så kallade Crawfordmedaljen, avsedd att premiera det gångna årets mest framstående filatelistiska bokverk. Medaljen delas ut av Royal Philatelic Society och är naturligtvis en utomordentligt tung och hedrande utmärkelse. Förste mottagare 1920 blev Hugo Griebert för en praktfull monografi över Spaniens tidiga emissioner.

De enda svenskar som lyckats erövra den genom åren är Örjan Lüning för "Luftpostens historia i Norden" 1979 och Sigge Ringström i Trelleborg som utsågs 1982. Tillsammans med engelsmannen Henry Tester tilldelades Ringström Crawfordmedaljen för de två första delarna (av tre) om "The Private Ship Letter Stamps of the World".

Medaljen till lord Crawfords minne tilldelades aldrig Nils Strandell trots hans omfattande – och till stor del internationellt inriktade – filatelistiska författarskap.

Åter till London – Världsutställningen 1923

Våren 1923 befann sig Strandell ständigt på resande fot. Den 25-27 april vistades han i Paris och kunde där personligen närvara vid den sjätte Ferrary-auktionen. Åtskilliga världsrariteter såldes i hans åsyn under de tre auktionsdagarna. Dyrast blev ett ostämplat Mauritius Post Office 1 penny 1847, ett av två kända.

Här fanns också det berömda obegagnade helarket, 20 märken, med Sachsens röda 3 Pf.-märke från 1850. Det var rätt solkigt och gick överraskande billigt, ca. 22.000 kr i 1923 års penningvärde. Under senare år har det genomgått grundliga reparationer och rengöringar. Vid en försäljning den 30 januari 1999 kostade det närmare 6 miljoner kr på en auktion i Wiesbaden.

Efter det franska besöket ställdes färden till England. Från den stora internationella utställningen i London 14-26 maj 1923 gav Nils Strandell ett fylligt referat i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* samma år.

Juryn bestod av åtta personer. De är naturligtvis alla borta nu men de flesta namnen är välbekanta för personhistoriskt intresserade filatelister. Under ordföranden Walter Dorning Beckton från England arbetade Robert Blake Yardley, också han engelsman och John N. Luff från Förenta Staterna. Vidare ingick bland jurymännen Gérard Gilbert från Frankrike – denne var just då huvudansvarig för Ferrary-auktionerna och Emilio Diena från Italien.

Enligt mångas uppfattning var dr. Die-

Jurygruppen i London 1923.
Sittande (från vänster) de Reuterskiöld, Beckton och Manus. Stående (från vänster) Luff, Strandell, Diena och Gilbert. R. B. Yardley saknas på bilden.

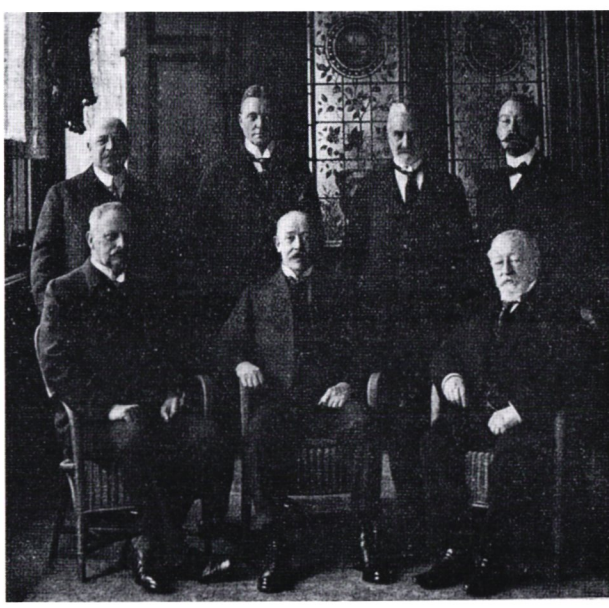

na, vid sidan av sir Edward Bacon, den kunnigaste filatelisten i världen.

De övriga i jurygruppen var, förutom Nils Strandell, den svenskättade baronen Alex de Reuterskiöld från Schweiz och Henry P. Manus från Holland.

Strandell uppger att utställningen var den dittills största som ordnats. Den ägde rum i Royal Horticultural Societys lokaler vid Vincent Square.

Gruppen hade att ta ställning till 400 utställares kollektioner och därjämte sakkunnigt gå igenom ca. 2.500 inlämnade frimärksalbum:

> "Juryarbetet blef denna gång synnerligen kräfvande, emedan utställarnas antal var mycket stort och föremålen i allmänhet af så överdådig gestaltning, att det relativa värdesättandet af det ena exponatet i förhållande till det andra ytterligt försvårades. Tillgången på medaljer var ju gifvetvis begränsad: ett 40-tal guld, ca. 10 förgyllda silfver, ett 50-tal silfver samt dessutom bronsmedaljer och diplom. [...]."

Strandell noterar att det förelåg en oerhörd skillnad 1923 gentemot 1912 års utställning i London – kvalitetstänkandet hade skärpts markant. Han nämner också med tillfredsställelse att utställningen hela tiden var mycket livligt besökt, inte minst av damer: "det finns intet land, där det evigt kvinnliga intresserar sig för vår hobby som i Storbrittanien" (egendomligt nog har Strandell stavat landsnamnet oriktigt).

Där fanns också en hel del andra attraktioner som kunde intressera besökarna. I en tryckpress från firman Thomas de la Rue framställdes utställningens speciella reklammärke. Ett annat företag, Grover & Co., visade en tandningsmaskin. Med den perforerade man en speciell reklametikett för expositionen.

Huvuddelen av de utställda albumbladen, ca. 9.000 st., visades i behagligt vinklade ramar på bekväm höjd. Som bekant är ramarna på dagens stora frimärksutställningar i allmänhet mindre lättillgängliga.

Allt var inte slitsamt arbete för Nils

Utställningsetiketten vid den internationella utställningen i London 1923 återgav en förslagsteckning för flygpostfrimärke. Etiketterna perforerades i publikens åsyn och såldes i tre olika färger.

Strandell i London. De brittiska värdarna anordnade tre banketter, en bal och ett stort antal luncher.

Höjdpunkten var en inbjudan till te som kung George V lät gå ut till ett åttiotal medlemmar av Royal Philatelic Society; en av dessa var Strandell. Sir Edward Bacon, "keeper of the Royal Philatelic Collection", svarade inledningsvis för en kort presentation av var och en av de inbjudna. I en svit av rum låg omkring 120 av monarkens album utlagda för beskådande. Kungen själv gjorde sig gemen och gick runt bland borden, livligt och insiktsfullt underhållande sig med de inbjudna.

AB Fallskärm

Nils Strandell lämnade sin anställning som kontorschef vid Separator 1918. Därefter

kom han att verka som filatelist närmast på heltid. Från 1920-talets första år hade han dessutom under många och långa perioder uppdrag för Postmuseum.

Som affärsman i frimärksbranschen hade han sällsynt goda förutsättningar. Överlägsna kunskaper, ett utomordentligt minne och ett stort kontaktnät över hela jorden innebar att han både kunde utöka sina samlingar och samtidigt göra ansenliga ekonomiska vinster.

Strandells försök i en helt annan affärsverksamhet kom att sluta olyckligt. Händelseförloppet blev kanske hans livs mest smärtsamma tillkortakommande. Exakt hur han berördes vet vi inte. Han har inte publicerat något om sina tankar kring detta skede i sitt liv.

Den 8 januari 1926 stiftades Aktiebolaget Fallskärm av en grupp resursstarka herrar. Ordförande var generallöjtnant Herman Wrangel; han innehade också ordförandeposten i Kungl. Svenska Aeroklubben. I styrelsen ingick den berömde frimärkshandlaren Harry Wennberg och civilingenjören Harry Albihn. Till verkställande direktör utsågs Nils Strandell.

Avsikten var att skapa en svensk fallskärmsindustri. Bolaget skulle exploatera en fallskärmstyp som utvecklats av löjtnanten Raoul Thörnblad. Dennes konstruktion ansågs mycket löftesrik och bolaget köpte Thörnblads patent, ritningar, prototyper och färdigställda skärmar för 75.000 kr. Han fick beloppet i form av aktier i företaget. Thörnblad utsågs till firmans tekniske chef och gavs en plats i styrelsen.

I Sverige var fallskärmstekniken ny och tämligen oprövad. Sedan början av 1920-talet hade hopp utförts i demonstrations- och uppvisningssyfte. Det första livräddande uthoppet gjordes av löjtnanten, senare generalen, Nils Söderberg. Det skedde den 7 juli 1926 över Malmens flygfält. Söderbergs lyckosamma och omskrivna räddning – med en amerikansk Irvin-skärm – tycktes också ge det nystartade fallskärmsbolaget vind i seglen.

Den 19 juni 1926 hade ett (länge hemligstämplat) kontrakt upprättats mellan Flygvapnets styrelse och AB Fallskärm. Det rörde en beställning av 40 st. fallskärmar i tre olika varianter. Leveranserna skulle vara slutförda under första hälften av augusti 1926. Kontraktet undertecknades av Karl Amundson, chef för Flygvapnet och Nils Strandell, verkställande direktör i Aktiebolaget Fallskärm.

Fredagen den 20 augusti 1926 drabbades så det nybildade bolaget av en fullständig katastrof. Vid en flyguppvisning över Gärdet i Stockholm gjorde fem flygspanare vid marinen som avslutningsnummer, helt oannonserat, uthopp över publiken från 700 meters höjd. Alla fem hoppade för allra första gången och alla var utrustade med Thörnbladsskärmar av kombinerad typ. De hade samtliga valt att ha dem apterade för manuell utlösning.

För tre av de modiga männen gick färden utan avgörande komplikationer och de kunde ta mark med livet i behåll. Men två av dem hoppade mot sin undergång. Löjtnanten vid kustartilleriet Karl Finnson fick fallskärmen ur sitt hölje men den vecklade aldrig ut sig, den stod som ett streck i luften över honom. Fänriken i flottan Carl Thellenberg lyckades aldrig få sin skärm ur det skyddande höljet. Döden var naturligtvis

DAGENS

Nr 225 Upplaga A Lördagen

PARADEN KF

Marinflygare dödade vid fallskärmshopp. Panik på Gärdet.

HANDLADE LEDNINGEN OVETANDE? THÖRNBLADS-TYP I BÅDA FALLEN.

Försvarsministern utlovar grundlig undersökning och betecknar fallskärmsuppvisning som både olämplig och onödig.

Den tragiska fallskärmsolyckan på Gärdet var förstasidesstoff i landets tidningar. *Dagens Nyheter* den 21 augusti 1926.

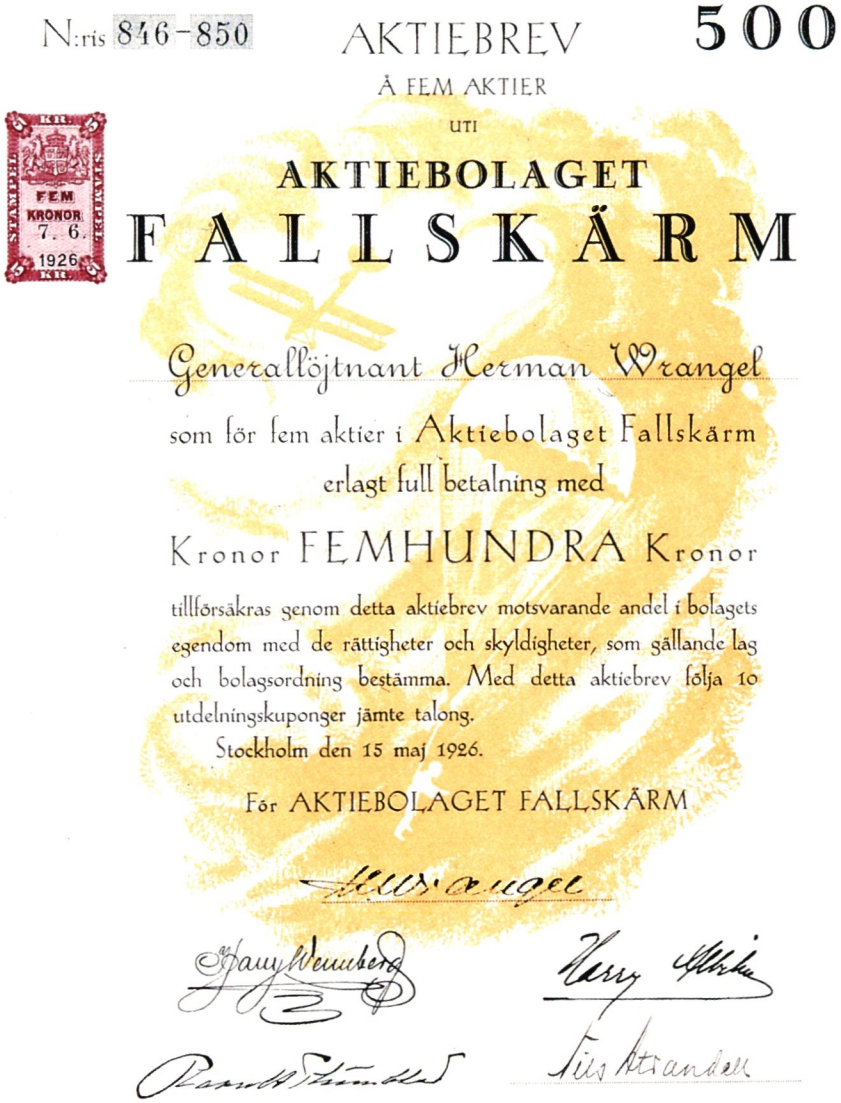

N:ris 846–850 AKTIEBREV 500

Å FEM AKTIER

UTI

AKTIEBOLAGET

FALLSKÄRM

STEMPEL KR FEM KRONOR 7. 6. 1926 KR

Generallöjtnant Herman Wrangel

som för fem aktier i Aktiebolaget Fallskärm

erlagt full betalning med

Kronor FEMHUNDRA Kronor

tillförsäkras genom detta aktiebrev motsvarande andel i bolagets egendom med de rättigheter och skyldigheter, som gällande lag och bolagsordning bestämma. Med detta aktiebrev följa 10 utdelningskuponger jämte talong.

Stockholm den 15 maj 1926.

För AKTIEBOLAGET FALLSKÄRM

Aktiebrev emitterat av AB Fallskärm 15 maj 1926.
Det är utställt på bolagets ordförande, Herman Wrangel. Undertecknarna är, förutom Wrangel själv, frimärkshandlaren Harry Wennberg, ingenjören Harry Albihn, löjtnanten Raoul Thörnblad och Nils Strandell, bolagets verkställande direktör.

ögonblicklig för de båda 28-åriga officerarna.

Gärdetolyckan blev också dödsstöten för exploateringen av Thörnblads fallskärm. Även om det aldrig blev klarlagt i detalj vad som förorsakat de dubbla tragedierna var konstruktionen i ett slag omöjlig att marknadsföra – nationellt eller internationellt.

Konkursen var oundviklig. Vid företagets likvidationssammanträde den 25 maj 1927 var fem aktieägare närvarande, bland dem verkställande direktören Nils Strandell. Raoul Thörnblad som ägde flest aktier av alla uteblev. Han representerades av ett ombud. En annan i styrelsen som inte fanns på plats var Harry Wennberg. Han hade avlidit, 54 år gammal, den 3 januari samma år.

AB Fallskärm i dess ursprungliga form avvecklades slutgiltigt i september 1927. Företaget köptes då upp av direktör Carl Herman Lundholm. Han övertog bolagets gamla kontor på Västra Trädgårdsgatan 4. Från detta saluförde han den nya fallskärmen "Robur".

Med den Gula treskillingen i väskan

Styrelseuppdraget i fallskärmsbranschen blev en bitter episod i Strandells långa liv. Filatelin var, och förblev, hans oftast trygga plattform. Som notoriskt flitig långresenär med stort internationellt kontaktnät blev Nils Strandell emellanåt använd som ombud för andra samlare.

Vårt internationellt berömda färgfeltryck, den Gula treskillingen, vilade ju länge i det fördolda hos storsamlaren Ferrary. Då dennes samlingar splittrades vid en serie auktioner på 1920-talet förvärvades märket av baron Erik Leijonhufvud. Redan efter något år, hösten 1923, tycks denne emellertid ha ledsnat på sina frimärken och i november detta år övergick feltrycket till ingenjören Claës A. Tamm, ägare till en vacker klassisk svensk specialsamling.

Tamm visade sin nu fulländade Sverigesamling vid världsutställningen i Bryssel 1924. Han erhöll guldmedalj men synes efter hand ha drabbats av en viss övermättnad och leda. Snart nog bestämde även han sig för att avyttra sin samling.

Här kommer Nils Strandell in i bilden. Han blev tillfrågad av Tamm om han kunde göra försök att placera den Gula treskillingen hos någon internationell samlarmogul vid New York-utställningen hösten 1926 – två månader efter katastrofen på Gärdet. Strandell samtyckte och lyckades också intressera den tidens störste och mest köpstarke generalsamlare, den englandsfödde plyschfabrikören Arthur Hind, för märket. Affären rann dock ut i sanden på grund av att Hinds filatelistiske sekreterare inte var med på noterna.

Koncernchefen för Hind & Harrison Plush Co. var annars en jovialisk personlighet som gärna utbytte tankar och åsikter med Strandell vid en god whiskygrogg.

Strandell gjorde ett nytt försök att agera ombud för Tamm vid världsutställningen i Monte Carlo 1928 – utan att finna någon köpare. Senare samma år förbarmade sig advokaten Johan Ramberg i Göteborg för "den Gula". Han fick inte märket gratis, priset blev 37.500 kr, en rätt hisnande summa för ett svenskt frimärke på den tiden.

Strandell fick för övrigt stoppa ner dyrgripen i sin resväska ännu en gång. Ramberg exponerade, som nämnts, sitt felfärgade märke vid världsutställningen WIPA i Wien 1933. Den här gången var märket emellertid inte till salu. Det visades, tillsammans med några andra världsrariter, som "filatelistisk solitärdiamant" i en särskild skattkammare. Strandell såg också till att "den Gula" kom lyckligt hem igen.

Advokat Ramberg förblev ägare till märket ytterligare några år. I slutet av 1937 sålde auktionsfirman H. R. Harmer i London det svenska feltrycket till kung (från 1941 ex-kung) Carol II av Rumänien för £ 5.000 – då ca. 97.000 kr. Affären genomfördes inte som ett auktionsförfarande, kungen övertog märket i vad som kallas "private treaty", dvs. en försäljning till fast pris.

I Monaco

Den internationella frimärksutställningen i Monte Carlo 1928 som skymtat förbi ovan

var viktig för Nils Strandell, även om han återigen misslyckades med att hitta en köpare till den Gula treskillingen. Utställningen tillkom på initiativ av Théodore Champion, den berömde frimärkshandlaren i Paris, och gynnades av ljuvlig försommarvärme – trots tidpunkten: expon avhölls i slutet av februari.

Invigningen hade skett den 18 februari. "Allt var färdigt och alla exponat inmonterade på behöriga platser – ett i utställningarnas historia ganska sällsynt fenomen. Öppnandet skedde med all pompa och vid tonerna av den monegaskiska nationalhymnen, som befanns vara en rätt flärdfull melodi, icke alldeles olämplig för en foxtrot", noterar Strandell i dagboken.

I utställningslokalen, Palais des Beaux-Arts, visades filatelistiska objekt, försäkrade för mer än 100 miljoner francs. Särskilt tyngd hade exponaten med monegaskiska frimärken. Inte mindre än tjugofem sådana specialsamlingar fanns på plats.

Ändå var furstendömet inte någon frimärksutgivare med anor vid den här tidpunkten. De första egna frankotecknen kom så pass sent som 1885; de hade alltså inte mer än 43 år på nacken år 1928. Men i den första monegaskiska serien med Charles III:s porträtt ingår några riktiga sällsyntheter. Av de tio valörerna är de två högsta, 1 och 5 francs, märken i skilling banco-klass. Fyrblock av valören 1 franc är stora sällsyntheter och av den mycket höga valören 5 francs finns i obegagnat skick endast två vertikala par bevarade. Detta är mycket sällsamt när det gäller ett så relativt modernt frimärke.

De första märkena från Monaco väckte hågkomster hos Strandell: "För mig representera några av dessa valörer icke blott mitt allra första möte med Monaco utan även med själva frimärkssamlandet. Jag kan ännu erinra mig, hurusom jag strax efter dessa märkens utkomst fick några av dem av min käre fader såsom de första bidragen till ett splitternytt frimärksalbum. Jag har dem fortfarande kvar." Så skrev Strandell, 72 år gammal, i "I Filateliens värld" 1948.

Franska språket behärskade Strandell med avundsvärd lätthet. Samma år som utställningen i Monte Carlo avhölls, den 19 december 1928, bildades den ansedda sammanslutningen Société Française de Timbrologie. Ett halvår senare, den 20 juni 1929, kallades Nils Strandell som korresponderande medlem. Han var en av trettio i hela världen som upprätthöll den hedersbefattningen.

Monaco 1 franc 1885.
De högsta valörerna i Monacos första frimärksutgåva är sällsynta, särskilt i ostämplat skick.

Lagerlöfskatalogerna

Året 1922 blev betydelsefullt för Strandell på flera sätt. Hans mor dog och han fick i maj – som förste svensk – signera den prestigeladdade Roll of Distinguished Philatelists i Bath. På hösten gav han ut en måttligt omfångsrik men väldokumenterad och synnerligen läsvärd levnadsteckning över Philipp Ferrary (1850-1917). Jag tror att det är den första ambitiösa biografi över denne oöverträffade samlare som givits ut på något språk.

Ännu senare på året inledde Nils Strandell ett projekt som skulle hålla honom sysselsatt i perioder under nära 30 år – beskrivningen av Hans Lagerlöfs donationer till Postmuseum i Stockholm.

Vid Lagerlöfs många besök i fosterlandet och på Postmuseum kom herrarna naturligt-

Ett par raritetsbetonade norska brev fanns på den första Lagerlöfsdonationens första blad. Här en brevframsida med en halverad 8 skilling som postbehandlats den 15 december 1857.

vis att träffas åtskilliga gånger. Åtminstone vid ett tillfälle, i samband med världsutställningen i New York i oktober 1926, gjorde Strandell också ett besök hos Hans Lagerlöf i dennes hem i Weehawken. Då borde rimligen Strandell ha gjort ett försök att intressera Lagerlöf för Tamms Gula treskilling – uppenbarligen utan att lyckas.

Strandells första katalog (den är onumrerad) utgavs våren 1924. I förordet tecknar han ett skissartat porträtt av Lagerlöf:

> "Det är icke alltför ofta, som sann medborgaranda sätter varaktiga spår i vårt samhälleliga kulturliv, och varje yttring därav är förvisso förtjänt av att på det livligaste uppmärksammas. Det har denna gång blivit Postmuseum förunnat att till en frikostig donator rikta sitt tack för en om fosterlandskärlek, kulturella intressen och upphöjda tankesätt vittnande gåva. [...]."

Nils Strandell arbetar med en antikverad språkdräkt som i huvudsak känns lustbetonad att ta till sig. Tjurigt värjer han sig för 1906 års nystavningsreform. Eric von Rosen är grefve långt in på trettiotalet. Faktum är emellertid att Strandells svenska flyter rappare, modernare, mot slutet av livet. Men då försvinner också något av dess gamla, ibland sublimt grönköpingsaktiga, charm.

Katalogskrivandet var betungande, särskilt de första tio åren. De inledande donationerna från Hans Lagerlöf består av rätt kaotiska albumblad. Här samsas sällsynthet och trivialiteter från hela världen, till synes närmast planlöst placerade. Lagerlöf har själv skött inklistrandet och den (rudimentära) beskrivande texten. Strandells kataloger analyserar materialet och gör det tillgängligt och begripligt. Emellanåt innehåller de första katalogerna formidabla utredningar av kulturell, personhistorisk, geografisk eller språkvetenskaplig art.

Albumbladen försågs ända från början med en löpande numrering. I det material som Strandell beskriver i den första katalogen finns filatelistiska objekt från 116 olika länder eller regioner, ofta djärvt blandade på albumbladen 1-119. Bland dessa frimärksutgivare fanns sällan samlade stater som Bhopal, Epirus, Portugisiska Nyassa, Samoa och Tolima. Att sakkunnigt ge en bild av allt detta var en uppgift värdig en universalfilatelist.

Men gott om filatelistiska läckerheter var det. Det allra första bladet i den första donationen innehåller, bland en del annat, ett par raritetsbetonade norska brev. Här finns en försändelse med en otandad 4 skilling Oskar I, stämplad Hougsund (Haugesund) 19 februari 1861. Dessutom finns där ett "helt brev", (rätteligen en brevframsida), frankerat med en halverad 8 skilling ur samma emission, makulerad med svart ringstämpel "42" (Kristiania), slagen 15 december 1857.

Senare, med början på 1930-talet, tog Lagerlöf hjälp av filatelistiska experter och monteringsspecialister. Albumbladen strukturerades landsvis och fick texter (på engelska). De började nu tala för sig själva, vilket medförde att Strandells arbete blev lättare och hans redogörelser kunde göras mer koncist sammanfattande.

Nils Strandells beskrivande kataloger över Lagerlöfs donationer kom med tiden att uppgå till åtta volymer. Den första utkom 1924 och den sista 1951. Den avslutande katalogen beskriver material ur Lagerlöfsdonationerna nr. 21 och 22 från 1948 resp. 1949. Kommentarerna blir allt mer korthuggna. Det allra sista bladet, med löpnummer 6.543, innehåller material från Siam: "stämpelmärken, olika årgångar".

Inom Postmuseum uppger vi gärna vidden av Lagerlöfs gåvor som 6.543 blad. Den omvända sifferraden har visat sig någorlunda lätt att komma ihåg. Så många är förvisso examinerade i katalogform av Strandell. Egentligen är dock antalet större. Hans Lagerlöf skänkte mot slutet av sitt liv ytterligare några omfångsrika poster. Vid det laget hade Strandell fyllt 75 år och var nog rätt utled på denna oavbrutna ström av material som aldrig lämnade honom någon riktig ro. Donationerna 1950 och 1951 nöjde han sig med att mycket summariskt omnämna i korta artiklar i *Postryttaren* respektive år.

Det kan tilläggas att det korrekta totalantalet blad som kom till Postmuseum från Hans Lagerlöf uppgår till 7.775 st.

Strandell och Eric von Rosen

Strandells vägar korsades ofta av framstående filatelister. Hans Lagerlöf var i många avseenden den störste. Även Eric von Rosen har gynnat Postmuseum med utomordentliga gåvor. År 1929, i anslutning till sin 50-årsdag, skänkte etnografen och storviltjägaren von Rosen en märklig och dyrbar samling till museet.

von Rosens samling avarter och tryckfel på svenska frimärken innehöll material från 1855 till 1905. Med undantag för den Gula

En sida ur katalogen som Nils Strandell sammanställde över Eric von Rosens donation. Donationen gjordes i anslutning till von Rosens 50-årsdag 1929 och Strandells katalog utkom 1931.

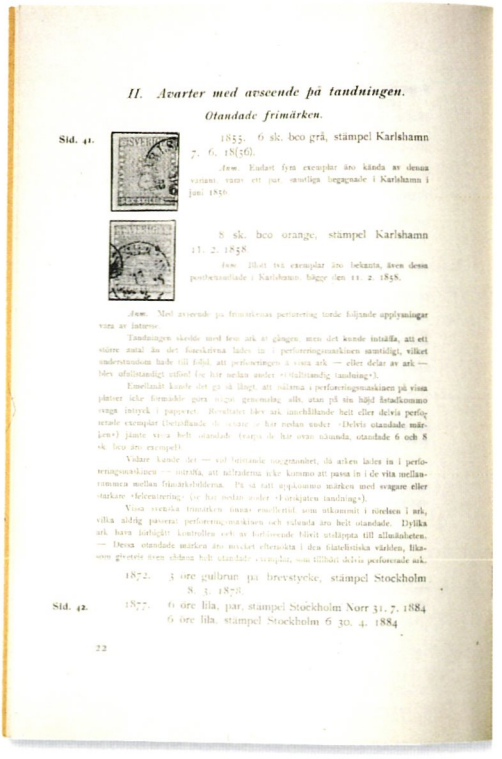

II. Avarter med avseende på tandningen.

Otandade frimärken.

Sid. 41. 1855. 6 sk. beo grå, stämpel Karlshamn 7. 6. 18(56).

Anm. Endast fyra exemplar äro kända av denna variant, varav ett par, samtliga begagnade i Karlshamn i juni 1856.

8 sk. beo orange, stämpel Karlshamn 11. 2. 1858.

Anm. Blott två exemplar äro bekanta, även dessa postbenämnade i Karlshamn, bägge den 11. 2. 1858.

Anm. Med avseende på frimärkenas perforering torde följande upplysningar vara av intresse.

Tandningen skedde med fem ark åt gången, men det kunde inträffa, att ett större antal än det föreskrivna lades in i perforeringsmaskinen samtidigt, vilket understundom hade till följd, att perforeringen å vissa ark — eller delar av ark — blev ofullständigt utförd (se här nedan under »Ofullständig tandning»).

Emellanåt kunde det gå så långt, att nålarna i perforeringsmaskinen på vissa platser icke förmådde göra något genomslag alls, utan på sin höjd åstadkommo svaga intryck i papperet. Resultatet blev ark innehållande helt eller delvis perforerade exemplar (beträffande de senare se här nedan under »Delvis otandade märken») jämte vissa helt otandade (varpa de här ovan nämnda, otandade 6 och 8 sk. beo äro exempel).

Vidare kunde det — vid bristande noggrannhet, då arken lades in i perforeringsmaskinen — inträffa, att nålraderna icke kommo att passa in i de vita mellanrummen mellan frimärksbilderna. På så sätt uppkommo märken med svagare eller starkare »felcentrering» (se här nedan under »Förskjuten tandning»).

Vissa svenska frimärken finnas emellertid, som utkommit i rörelsen i ark, vilka aldrig passerat perforeringsmaskinen och valunda äro helt otandade. Dylika ark hava förlägligt kontrollen och av förbisseende blivit utsläppta till allmänheten. — Dessa otandade märken äro mycket eftersökta i den filatelistiska världen, likasom givetvis även ehdana helt otandade exemplar, som tillhört delvis perforerade ark.

1872. 3 öre gulbrun på brevstycke, stämpel Stockholm 8. 3. 1878.

Sid. 42. 1877. 6 öre lila, par, stämpel Stockholm Norr 31. 7. 1884
6 öre lila, stämpel Stockholm 6 30. 4. 1884

22

treskillingen gjorde kollektionen anspråk på att vara helt komplett, något som givetvis är en kinkig definitionsfråga.

Omfattningen var 569 olika objekt. Här ingår åtskilliga ytterligt sällsynta och åtråvärda frimärken, i många fall dessutom i mycket god kvalitet.

Ett par år efter överlämnandet, 1931, gav Postmuseum ut en förteckning över von Rosens donation. Nils Strandell stod för texten och katalogen ingick som nr. 14 i serien *Meddelanden från Postmuseum*.

Mer ingående uppgifter om Eric von Rosen och hans donation finns i en artikel i *Postryttaren* 1997.

Förargelseväckande fyrkanter

I början av 1930 drogs Nils Strandell in i ett självförvållat händelseförlopp som kulminerade sommaren året därpå, 1931. Det kom att tvinga honom att avsätta mycket tid och kraft och såg ett tag ut att äventyra hela hans position som filatelistisk auktoritet.

Under 1920-talets sista år hade Strandell samarbetat med filatelisten Hjalmar Olsson i ett gemensamt bokprojekt. Uppdraget kom från Kungl. Generalpoststyrelsen och gällde en omfattande festskrift till de svenska frimärkenas 75-årsjubileum den 1 juli 1930. Boken kom ut, något försenad, hösten samma år. Den ingår i serien *Meddelanden från Postmuseum* som nr. 12.

I januari 1930 började Hjalmar Olsson ensam planera en artikelserie i *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift*. Han skulle främst berätta om utgivningen 1886-1891 av de ordinarie svenska frimärkena som under perioden försågs med ett särskilt kontrolltecken, ett blått posthorn på baksidan. Den första av två artiklar infördes också i tidskriftens nr. 2 den 28 februari 1930.

Inför sitt artikelskrivande hade Olsson i början av januari 1930 till postmuseichefen Johannes Rudbeck framfört önskemål att för studie- och illustrationsändamål få tillgång till avtryck från vissa originalgravyrer i museets ägo. Det gällde de gravyrer som ursprungligen utfördes för 1872 års fintandade ringtypsmärken av Julius Lepper i Berlin. Här ingick också några senare utgivna, kompletterande valörer. Dessutom ville artikelförfattaren få disponera originalgravyrerna för 1889 års påtryck av valören 10 öre och 1885 års boktryckta porträttmärke med Oscar II:s profil. Alla dessa gravyrplattor visades på den tiden i en gemensam monter inom Postmuseums frankoteckensavdelning.

Rudbeck rekommenderade Hjalmar Olsson att ställa sin förfrågan till Generalpoststyrelsen (där Rudbeck själv ingick som medlem). Svaret blev positivt och tryckmaterielet kunde lösgöras ur sin monter och, i sällskap med Rudbeck och Olsson, överföras till Postverkets tryckeri (som inte var liktydigt med verkets frimärkstryckeri).

Inför tryckningen måste under de blott 3-4 mm tjocka gravyrplattorna lödas blyfötter med en tjocklek av 20 mm. Olsson instruerade de tryckansvariga hur gravyrerna skulle arrangeras i en tryckform. Därefter framställdes sju tryckta kartongark, vardera med 14 gravyravdrag. Dessa skänktes till Hjalmar Olsson för att användas som illustrationsunderlag till hans artikelserie och för studieändamål.

Något senare, omkring den 1 mars 1930, hade Strandell läst den första artikeln i *NFT* och visade intresse för de olssonska tryckalstren. Denne hade fler studieark än han behövde – Nils Strandell fick överta några av dessa. De utgjorde minst tre, förmodligen fyra stycken. Detta blev upptakten till en accelererande serie olycksaliga händelser.

Drag och motdrag

Strandell insåg att det gick att göra pengar på avdragen, särskilt om man vände sig till utländska eller mindre rutinerade (men köpstarka) inhemska samlare. Han klippte loss de 14 avdragen från sina ursprungsark varvid han lät dem behålla en förtroendeingivande pappersmarginal runt om. Därefter placerade han vart och ett av dem i ett elegant celluloidfodral och inledde sitt värv.

En första omgång erbjöds en tänkbar köpare i England. Osäkerhet om materialets beskaffenhet i kombination med det höga priset gjorde emellertid att sändningen re-

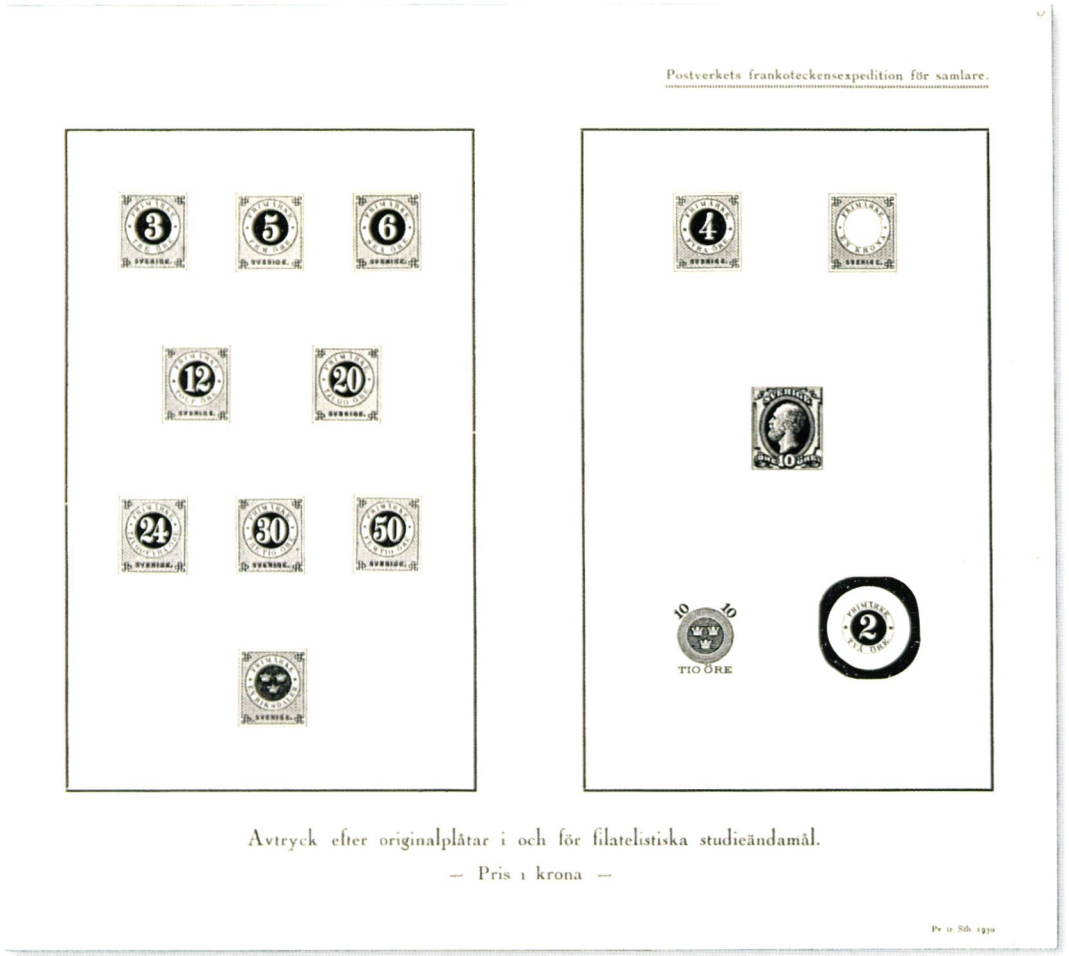

Studiearket med avdrag från 14 originalgravyrer som Postverket gav ut i september 1930.

turnerades till Strandell på Scheelegatan.

Härnäst vände sig Strandell till en frimärkssamlande intendent B. i Säffle. Gravyravdragen som väckt villrådighet i England översändes i ett assurerat brev. Försändelsen är, av en olycklig tillfällighet, datumstämplad den 1 april:

> "[...] Så var det en annan intressant sak. Jag har från utlandet erhållit en serie provtryck av de äldre svenska sakerna (provtryck av originalgravyren). Du kan själv se hur de taga sig ut. De torde vara synnerligen sällsynta. Priset är netto kr. 1.400:- för satsen, vilket synes mig **billigt**. [...] Dessa gravyravdrag tagna med original-stålmatrisen, bör du sätta in i din samling så, att framför varje valör i den obegagnade delen resp. provtryck till densamma inmonteras. [...]."

Intendenten i Säffle behövde en rundlig betänketid. Men det kunde Strandell ta med viss ro, han hade nu hittat en beslutsammare kund på hemmaplan, i Stockholm.

Köpmannen H. hade på relativt kort tid byggt upp en högklassig Sverigesamling. En uppsättning av Strandells unika ringtypsavdrag skulle fullända kollektionen. Den 15

april 1930 hade H. slutfört affären och betalat det begärda priset, 1.410 kr. Då ingick också en av Strandell författad presentation på engelska av märkena.

Ett första orosmoln dök upp redan samma månad. I slutet av april visade H. sina nyförvärvade skatter för frimärkshandlaren Charles Wennberg, son till framlidne panamakonsuln och frimärkshandlaren Harry Wennberg. Den unge Wennberg uteslöt inte att avdragen verkligen kom från ursprungsgravyrerna. Dock uppfattade han instinktivt att tryckfärgen tedde sig alltför intensivt svart och blank och att kartongunderlaget var obehagligt rent och vitt. Charles Wennberg rekommenderade H. att inte infoga dyrbarheterna i den specialsamling Sverige som denne i maj ämnade ställa ut vid världsutställningen i Alger.

Till Algeriet reste köpmannen H. i sällskap med Charles Wennberg. Utställningen ägde rum 3-11 maj och herrarna återkom till Stockholm först sex veckor efter avresan. Sverigesamlingen som exponerades av H. klarade sig bra även utan de nyförvärvade avdragen; den fick guldmedalj. Det var en förnämlig utmärkelse som tilldelades kollektionen. En av de nitton som utgjorde juryn i Alger var direktören Nils Strandell.

Under tiden hade saker hänt uppe i Stockholm. Inom Postverket, där man gjort betydande insatser för att underlätta Olssons arbete med tidningsartiklarna, hade en tanke sprungit fram. För att filatelister i allmänhet skulle få glädje av de mödosamt framtagna och monterade originalgravyrerna beslöts att dessa skulle nyttjas till ett så kallat studieark som skulle få en ansenlig upplaga.

Ett obekant antal, förmodligen ca. 300, tillverkades vid Postverkets tryckeri. Studiearken var närmast identiska med de sju som i januari framställts och skänkts till Hjalmar Olsson. Tryckningen skedde i september 1930 och den nya upplagans ark försågs med texten "Postverkets frankoteckensexpedition för samlare" i övre högra hörnet och "Avtryck efter originalplåtar i och för filatelistiska studieändamål. Pris 1 krona." centrerat i bladets underkant.

I ett slag kunde nu vilken samlare som helst med hjälp av en sax förfärdiga sina egna separata gravyravdrag till den blygsamma kostnaden av något över 7 öre stycket.

Samtidigt gav Postverket ut tre andra studieark och de innehöll verkliga plåtavdrag; två av dem visade det svarta lokalmärket och ett omfattade samtliga de 45 olika skilling banco-klichéer som användes vid 1868 års eftertrycksupplagor. Även för dessa blad var priset satt till 1 kr stycket.

Nära ögat

I augusti hade B. från Säffle skickat upp de 14 avdrag han erbjudits till Kungl. Generalpoststyrelsen för att få ett yttrande om hur avdragen kommit till och vilket pris som vore rimligt att betala för dem.

I ett koncentrerat men vänligt svarsbrev redogjordes i tre punkter för bakgrunden till gravyravdragens januariupplaga. Det avslutas:

> "4. Beträffande eder förfrågan angående det uppgivna priset kan jag meddela, att dessa avdrag komma att för studieändamål försäljas å Postverkets frankoteckensexpedition för samlare, Stockholm, därvid en komplett sats av dessa 14 klichéavdrag (sic) betingar ett pris av en (1) krona per sats.
> De översända 14 avtrycken och två brev återgå härmed.
>
> Stockholm den 6 september 1930.
> Joh. Rudbeck."

Den vederhäftige mannen från Säffle, intendent B., kunde nu informera köpmannen H. i Stockholm om avdragens rätta, sentida natur.

Köpmannens första reaktion var att ta kontakt med Strandell och begära att köpet skulle hävas. Detta vägrade Strandell att gå med på och under vintern inlämnades en stämning mot honom. Den 27 februari 1931 beordrades Nils Strandell att den 16 mars inställa sig vid Stockholms Rådhusrätts 5:e avdelning.

Under de följande domstolsförhand-

lingarna mottog rätten en ström av skrivelser, bilagor och utredningar från Strandell. Hans återkommande argument var att han aldrig, vare sig muntligen eller skriftligen, uppgivit att avdragen skulle vara samtida med de första ringtypsmärkena ("kontemporära"). I stället hade han angett att de var utförda senare ("posthuma"). Hur sent de faktiskt hade tillkommit valde han förvisso att inte nämna. Strandell påpekade också att upplagan i alla händelser var ytterligt liten, vilket onekligen var sant. Ursprungligen fanns ju endast sju exemplar av varje avdrag.

Strandell hävdade ihärdigt att den lilla upplagan i januari 1930 och den stora i september hade framställts med olika tryckmateriel. Han stödde sin argumentation på den olyckliga inskription Postverket försett studiearket med i september: avtryck efter original*plåtar* (min kursivering). Trots att såväl Johannes Rudbeck som chefen för Postverkets tryckeri, Vilhelm Hjertstrand, den 23 mars 1931 skriftligen hade intygat att de båda tryckupplagorna framställts med samma tryckutrustning förfäktade Strandell att där fanns små – men filatelistiskt avgörande – detaljskillnader i avdragen. Jag gissar att dessa oansenliga variationer hade uppstått då tryckaren rengjorde gravyrerna efter tryckningen i januari innan de begagnades på nytt i september.

Under en tid tycktes rättegången löpa mot ett för Strandell nedslående slutresultat. Framemot sommaren kallade han Hjalmar Olsson som vittne. Denne utformade ett omfattande dokument, ett vittnesuttalande, daterat den 4 juni 1931. I detta får Nils Strandell i allt väsentligt stöd av Hjalmar Olsson; avdragen har inte tillkommit på Strandells initiativ, de är otvivelaktigt utförda i minimalt antal och de är följaktligen mycket sällsynta och värdefulla. Begreppet provtryck som Strandell använt behöver inte nödvändigtvis avse tryck "från tiden" och – i vilket fall som helst – köpmannen H. hade inkommit med sin reklamation alltför lång tid efter förvärvstillfället för att kunna häva köpet.

H. hade begärt att från Strandell återfå de 1.410 kr han betalat för avdragen plus 5% ränta löpande från den 15 april 1930 minus den krona som avdragen reellt kunde anses vara värda.

Dom och epilog

Hjalmar Olssons utförliga och till synes sakliga vittnesutlåtande blev tungan på vågen. Då domen slutligen kunde meddelas den 20 juli 1931 friades Strandell helt från alla anklagelser för osant intygande:

> "Enär käranden, köpmannen H., icke styrkt, att svaranden, direktören Nils Strandell, vid försäljningen till käranden av ifrågavarande frimärkstryck avsiktligen lämnat oriktiga uppgifter eller annorledes förfarit svikligt, [...].
>
> [...] skolande käranden ersätta svarandens rättegångskostnad med skäliga ansedda fyrahundrafemtio kronor jämte vad svaranden visar sig hava utgivit i lösen för Rådhusrättens protokoll i målet. [...]."

Nils Strandell hade kommit ur en hotfull situation med blotta förskräckelsen och med i huvudsak bibehållet anseende.

Något skakad tycks han ändå ha varit. En månad efter den friande domen i Stockholms Rådhusrätt ägde en internationell frimärksutställning rum i Hamburg. Vid denna, MOPHILA 31, skulle Strandell ingå i juryn. Han hade också, ovanligt nog, anmält ett eget exponat i hedersklass (Ehrenklasse).

I utställningskatalogen beskrivs innehållet i Strandells samling: "Eine Sammlung von Entwürfen und Probedrucken von den ersten Markenausgaben Schwedens" (En kollektion med förslag och provtryck till Sveriges första frimärksutgåvor).

Men arrangörer och publik i Hamburg fick förgäves söka efter Strandell och hans samling. Nils Strandell som annars tycks ha åtnjutit en veritabel järnhälsa blev plötsligt sjuk och kunde inte ta vare sig själv eller sin samling till Hamburg. I sista stund fick han ersättas som juryman av vännen och japanspecialisten Tracey Woodward.

Scheelegatan – Lidingö – Skillinggränd

Det gamla stabila boendet på adressen Scheelegatan 17, 2 tr., bröts i december 1933. Makarna Strandell flyttade då till Torsvik, Lidingö. De blev kvar där i knappt tre år, till oktober 1936. Då blev det dags att återflytta till Kungsholmen i centrala Stockholm.

Den nya, och sista, adressen blev den för filatelister välkända Skillinggränd 5, 4 tr. Här bodde Nils och Edith Strandell lika länge som de tidigare gjort på Scheelegatan 17, ungefär ett kvartssekel.

Huset var relativt nytt, uppfört 1928. I det fanns en vacker våning med en grann utsikt mot Stadshusets torn. Det var här som Nils Strandell för näst sista gången packade upp och ordnade sitt filatelistiska bibliotek.

När det sju år efter inflyttningen såldes till Postmuseum kunde hustrun inte dölja en viss lättnad. Boksamlingen tog upp en hel del utrymme.

Strandell strukturerar Sundstedt

Till de göromål Nils Strandell åtog sig för Postmuseum innan han blev anställd vid sitt filatelistiska bibliotek hörde vissa ommonteringar.

I slutet av 1930-talet tog han sig an Harald Sundstedts Norgesamling. Den är av mycket hög klass men anlände till museet i rätt oordnat skick. Strandell ombesörjde personligen uppordnandet och slutmonteringen. De sparsamma texterna är utformade med hans karaktäristiska, något kantiga handstil.

Bakgrunden till Sundstedts så kallade donation tycks rymma en del ovanliga drag. Harald Sundstedt var född i Norrköping men kom tidigt till Stockholm. Han byggde upp en stor förmögenhet genom affärer i fastighetsbranschen. Sundstedt saknade nära anhöriga och led av en fullständig aversion mot testamenten.

Efter hans plötsliga död i en hjärtattack i september 1935 hittade man i hans kvarlåtenskap ett illa medfaret pappersfragment. Med en kraftig timmermanspenna stod skrivet i blått: "Frimärkssamlingen är värd 50.000 kr (inköpspris). Skänker till Postmuseet. 28/8 1934. H. Sundstedt". Denna provisoriska sista vilja hade han sedan vid något tillfälle rivit sönder men därefter nödtorftigt åter sammanfogat med klisterremsor på baksidan.

Juridiskt sett var situationen knivig men vid bodelningen bevakade Postmuseum sina intressen och i december 1936 överfördes Sundstedts norska och svenska samlingar till museet. I den svenska delen ingick många sällsynta försändelser från skilling banco-tiden som undgått 1800-talets klåfingriga samlarnit och bevarats orörda. Här fanns bland annat ett unikt, oftast permanent exponerat brev från Stockholm till London 1858. Det är frankerat med sex ex. av 6 skilling banco.

I dag bör nog Sundstedts modesta värdering hundradubblas för att vara marknadsmässig.

Böckerna till Postmuseum

Nils Strandell hade således naturliga och täta förbindelser med Postmuseum i många år innan han blev dess bibliotekarie. Under de två decennierna från 1922 till 1942 ägnade han sig i perioder intensivt åt beskrivningen av Lagerlöfs ständigt fortlöpande donationer.

På konsultbasis tjänstgjorde han också som filatelistisk rådgivare i samband med inköp, textskrivning och montering. Någon spetskompetens inom dessa områden fanns inte hos Postmuseums lilla, ordinarie personal.

I slutet av 1942 författade Strandell ett brev till Generalpoststyrelsen. Han nämner där att direktör Lagerlöf fört honom på tanken att hans bibliotek borde övertas av ett museum "där dess fortbestånd blev tryggat för samtid och eftervärld" i stället för någon förening.

Till Strandells brev bifogades även ett utlåtande av filatelistiska organisationer i Sverige. Man ansåg att det skulle vara mycket värdefullt för alla frimärksintresserade att

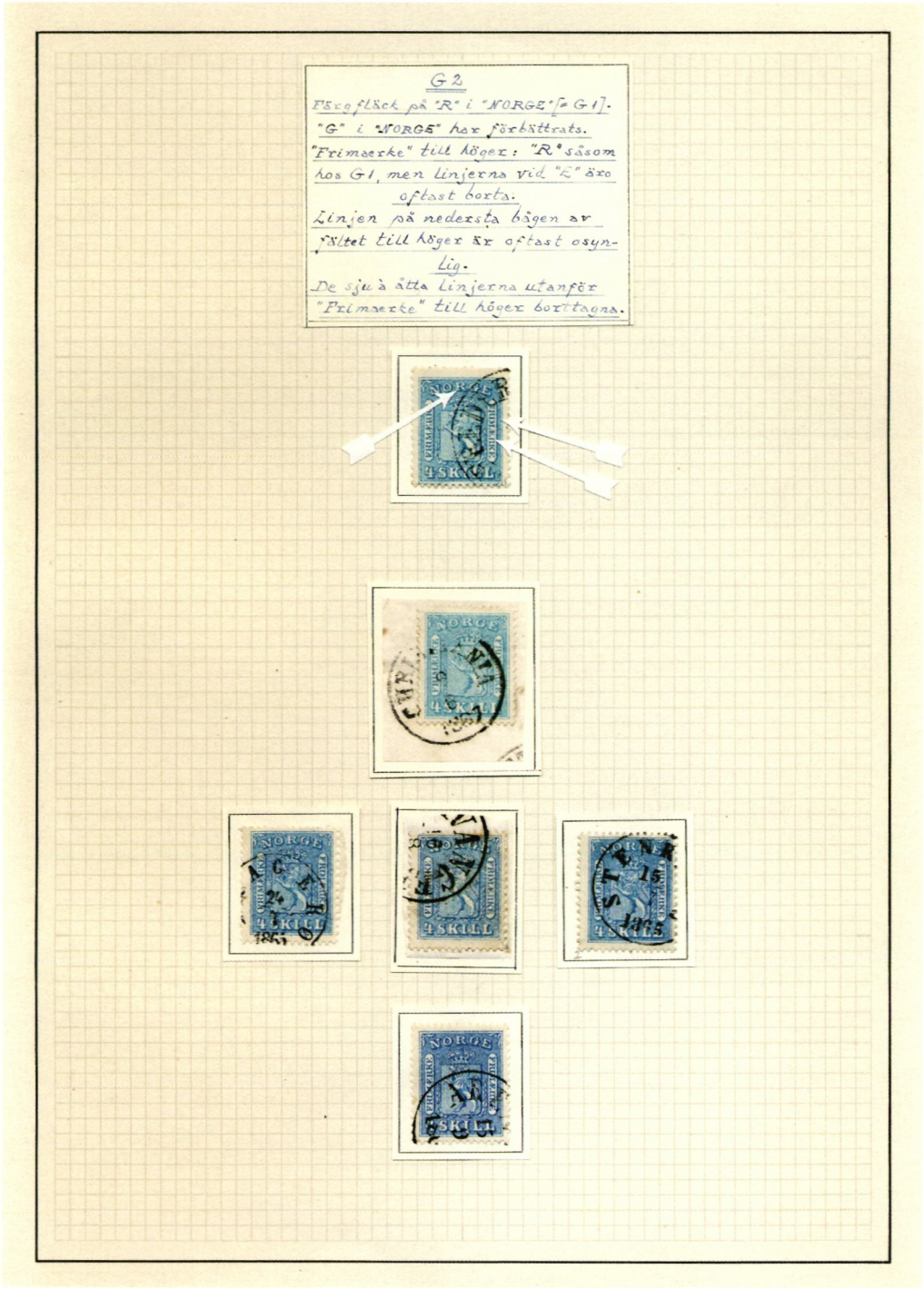

Blad med material ur Harald Sundstedts samling Norge.
Nils Strandell ordnade, monterade och textsatte objekten för Postmuseums räkning.

Postmuseum skulle förfoga över ett fackbibliotek.

Strandell begärde i utgångsläget 30.000 kr för biblioteket; dock var hela museianslaget begränsat till 5.000 kr för år 1943. Han tvingades därför att sänka sina krav.

I april 1943 kunde man läsa i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* att Nils Strandells filatelistiska bibliotek var på väg att övertas av Postmuseum. Poststyrelsen gjorde den 11 maj en framställning hos regeringen i ärendet. Medel för inköp, 20.000 kr, skulle tas från försäljningen av frimärksmakulatur, dvs. kilovara, samma år.

Regeringen tillstyrkte den 4 juni och under hösten 1943 flyttades samlingen – 14.888 biblioteksnummer registrerade på 4.211 kartotekskort – över till Postmuseum. I köpet ingick Strandell själv, han blev museets förste bibliotekarie. Vintern 1943 sattes böckerna upp i sina nya lokaler och den 17 maj 1944 kunde man öppna för allmänheten.

Öppettiderna var ursprungligen onsdagar kl. 13-15 och torsdagar kl. 19-21. De koncentrerade tiderna bibehölls sedan i många år framåt. Nils Strandell blev kvar som bibliotekets föreståndare under avsevärd tid. Han hade fyllt 80 år då han släppte sysslan ifrån sig. Den 1 februari 1957 blev Majken Cederberg-Olsson Strandells efterträdare.

Förvärvet av boksamlingen var en kostsam affär för Postverket. Det tog tid för samlarna att upptäcka biblioteket. Nils Strandell fick ofta ruva över sina skatter i ensamhet.

Den då nyligen pensionerade postmuseichefen Paul Gerhard Heurgren ger en återblick i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* nr. 1 1953. Under rubriken "Två decennier som postmuseichef" skriver han om det tio år gamla biblioteket:

> "Till sist vill jag uttala en önskan att studiet av litteratur om frimärken måtte ökas. Det är långt mindre antal personer, än vad vi hoppades, när Postmuseums filatelistiska bibliotek grundades, som låna böcker från detta. Men utan studier av filatelistisk litteratur blir kunskapen om frimärken ytlig."

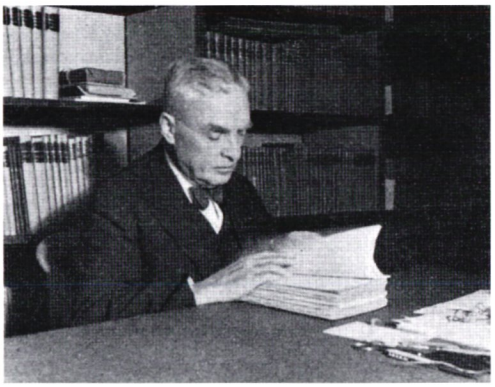

Nils Strandell i sitt bibliotek sedan det överförts till Postmuseum. Foto 1945.

Heurgrens vädjan fick inte önskat resultat, åtminstone inte i ett kort perspektiv. Under år 1952 hade biblioteket kunnat räkna in 499 besökare, 1953 var de 492 (308 hemlån) och 1954 var antalet kunder nere i totalt 338.

Sistnämnda år kan den låga siffran delvis förklaras av att biblioteket från november var stängt för allmänheten på grund av renovering. Det öppnade på nytt i maj 1955.

Efter Strandells tid har biblioteket hela tiden vuxit i omfång. I början av 1980-talet uppgick bokbeståndet till drygt 35.000 volymer. Vid millennieskiftet torde Postmuseums bibliotek rymma åtminstone 50.000 nummer. Bredden och kvaliteten på boksamlingarna tillsammans med klar överskådlighet i systematiseringen har gett det ett välförtjänt världsrykte.

Lindenbergmedaljens öden

Ingen Crawfordmedalj hade tillfallit Nils Strandell. Däremot utnämndes han till Lindenbergmedaljör 1943. Detta är ett hederstecken med utomordentligt högt anseende, det äldsta i sitt slag i världen, instiftat 1905 av Berliner Philatelisten-Klub för framstående förtjänster inom det filatelistiska området. Även i denna välrenommerade sammanslutning var Strandell medlem. Namnet fick utmärkelsen efter Oberlandesgerichtspräsidenten m. m. Carl Lindenberg (1850-1928), en av Tysklands ledande filatelister.

En summarisk uppgift fick jag ursprungligen i Carlrichard Brühls monumentala "Geschichte der Philatelie" (band 2). Oroande nog hittade jag vid kontroll i den samtida nordiska fackpressen emellertid ingenting alls om detta. Dekoreringen skedde mitt under brinnande krig och det visade sig vara förklaringen till att det var så svårt att få den bekräftad.

Också de gängse tyska källorna tiger i detta fall. Alla de stora frimärkstidningarna i Tyskland hade upphört att komma ut redan i andra världskrigets inledningsskede. Medlemsbladet – *"Berichte"* – för Berliner Philatelisten-Klub höll lyckligtvis länge stånd, låt vara med utpräglad kristidsutstyrsel och årslånga intervall mellan häftena. I det enda numret från 1943 (nr. 326) fick jag äntligen Strandells utnämning bekräftad på ett slutgiltigt och övertygande sätt.

Det var under berlinklubbens högtidsmiddag vid 55-årsjubileet den 18 januari 1943 som den högt ansedde tyske experten dr. Franz Kalckhoff kunde meddela att klubbmedlemmen Nils Strandell tilldelats utmärkelsen.

För Strandell själv hade tyskarnas uppmärksamhet bara ett hypotetiskt intresse. Faktum är att han inte hade en aning om premieringen förrän efter nästan åtta år, i slutet av 1950. Underrättelsen om utmärkelsen kom bort på vägen i krigets inferno – och det gjorde också själva medaljen. Det var i samband med att han utsågs till hedersmedlem i Berliner Philatelisten-Klub i december 1950 som Strandell fick vetskap om medaljbeslutet 1943.

När Strandell erhöll utnämningen blev han den siste i den första generationen av mottagare. Originalgjutformen förstördes vid en flygraid mot Berlin i krigets slutskede och medaljen – "Filatelins Nobelpris" – tycktes ha delats ut för sista gången.

Emellertid kunde man vid klubbens 90-årsfest den 30 september 1978 meddela att hederstecknet skulle instiftas på nytt. Doktor Enzo Diena ställde den medalj hans farfar, Emilio Diena, tilldelats premiåret 1906 till förfogande. Från detta original kunde det statliga myntverket i Rom fabricera nya medaljer för berlinklubbens räkning.

Lindenbergmedaljen. Denna prestigeladdade medalj i brons tilldelades Strandell 1943 – men han fick aldrig tillfälle att glädjas åt den.

Den 16 februari 1981 kunde Lindenbergmedaljen, för första gången på närmare fyrtio år, delas ut till sex förtjänta filatelister. En av dessa var min ursprunglige uppgiftslämnare i detta sammanhang, den utomordentligt kunnige tyske professorn och filatelihistorikern Carlrichard Brühl (1925-1997).

Den 11 december 1946

Onsdagen den 11 december 1946, samma dag som författaren av den här krönikan föddes i Falun, tillbringade Strandell, ovetande om detta faktum, i Rococosalen på Grand Hotel i Oslo.

Här firade Oslo (urspr. Kristiania) Filatelist-Klub sitt 60-årsjubileum. Nils Strandell var en självskriven gäst, han hade sedan gammalt starka vänskapsband med norska samlare. Dessutom hade han tre veckor tidigare rent av blivit hedersmedlem i sammanslutningen. Han hade erövrat den åtråvärda titeln i en öppen omröstning med 75 röster för och 1 emot.

Föreningen låg Strandell varmt om hjärtat. Medlem blev han redan 1911. Det var fyra år innan han anslöt sig till motsvarande centralförening hemma i Stockholm.

I det här sammanhanget företrädde Strandell sig själv. Han vidarebefordrade

emellertid gratulationer från riksorganisationen Sveriges Filatelist-Förening och dess lokalavdelning i Stockholm. Arrangörerna noterade diskret men syrligt att dessa inte hade sänt några egna representanter.

Ett par hundra personer deltog i banketten. Kvällen blev lång och animerad. Menyn var utomordentlig efter de förhållanden som rådde i Norge strax efter kriget: oxbuljong med oststänger, flundrefilé, helstekt gås och glassbomber med färska jordgubbar. Detta sköljdes ner med madeira, rödvin och champagne. Framåt natten undfägnades gästerna med vickning: "pølser og potetssalat, dram (snaps) og øl".

Efter middagen överflyttades verksamheten till ett välfyllt dansgolv. Talet till herrarna hölls, på vers, av en fru Langeborg. Talet till damerna exekverades – inte oväntat – av direktören Nils Strandell från Stockholm.

Intyg och attester

Som landets ledande filatelistiska auktoritet under flera decennier var det naturligt att Nils Strandell blev ombedd att utfärda intyg på bättre frimärken och brev.

Dessa åtaganden inledde han vid 1940-talets början. De intyg jag lyckats få fram härrör från något senare år.

Huvudsakligen har Strandell granskat svenska objekt men han var inte främmande för att skriva attester på utländska – jag har haft tillgång till originalintyg på frimärken från Oldenburg och USA.

På 1950-talet började arbetsbördan kännas betungande. Strandell skriver i ett brev den 25 maj 1953 till den kände filatelisten Hugo Sjöberg i Malmö:

Brev frankerat med 55 och 80 öre Gustaf V i medaljong – de s. k. Värnamomärkena. Attestsignatur av Strandell och tysk garantistämpel "Richter". Försändelsen är starkt överfrankerad, ett porto på 12 öre hade varit tillräckligt. Här har Nils Strandell gjort ett misstag – brevet är inte äktgånget, det har fabricerats på 1920-talet. Stämpelstampen som makulerat märkena är autentisk men antedaterad. I den stamp som användes sommaren 1918 var alla siffror lika stora. Datum- och månadssiffrorna saknade rätteligen efterföljande punkt.

"[...] Jag är ständigt så oerhört upptagen, att min tid numera inte alls räcker till, och det ser ut att vara bara en tidsfråga, när jag måste upphöra med expertiseringsarbetet, för att jag någorlunda skall kunna hinna med mina göromål i övrigt. [...]."

Men filatelisterna var beroende av hans ryktbarhet och auktoritet, de gav honom ingen ro. En intressant och ovanligt innehållsrik attest utfärdade han åt en finländsk filatelist i april 1955. Den avser en falsk 24 skill. bco. som utgått från Speratis verkstad. Märkesbilden har tryckts på ett underlag av en äkta, men bortblekt, 24-öring ur 1858 års vapenserie. Strandell skriver bland annat i sitt certifikat:

"[...] Allt på detta märke är äkta, utom själva frimärksbilden. [...] Det är f. ö. det första exemplaret jag sett, där S. icke varit tillräckligt noggrann med avblekningen av originalmärket. I analyslampan framträder nämligen i högra marginalen och nedre marginalen en gulaktig fyrkant, utgörande spår efter den gamla märkesbilden. [...]."

Strandells utlåtanden är annars oftast ordknappa anmärkningar på papper i litet format. Först mot slutet av hans liv förekommer intyg med anbringat fotografi. En vanlig notering är: "I analyslampa utan spår av reparation". Lösa frimärken brukade han signera med blyerts på baksidan; på brev sattes namnteckningen på framsidan, i anslutning till frankeringen.

Inte så få av våra mest sällsynta och vackra klassiska försändelser bär ännu hans karaktäristiska, textade signatur.

Trots ambitionen att minska på expertiseringsarbetet redan i början av 1950-talet hade han i praktiken svårt att frigöra sig. Genom hela decenniet var Strandell knuten till auktionsfirman Scandic Stamp Auction Co. i Stockholm med ursprunglig adress Vallingatan 26 A, senare Upplandsgatan 6. Firman med det kosmopolitiska namnet var helt svensk, den drevs av kaptenen och helsaksspecialisten Seved Lilliehöök.

Strandellsignatur på brev från Stockholm den 16 februari 1857 till Montpellier i Frankrike. Frankerat med vertikalt trestrip av 24 skill. bco. Totalt 72 skill. bco, tredubbelt porto till Frankrike 1855-1858.
Ur Frimärkskompaniets auktionskatalog från augusti 1999.

Sverige

Tjänste 1874

Facit 7 /b/ orangegul
på brevstycke

är i c k e /c/ citrongul

Stockholm den 13.10.1961

Nils Strandell

(Nils Strandell)

NILS STRANDELL
Skillinggränd 5
STOCKHOLM K

Utlåtande av Strandell, daterat den 13 oktober 1961.
Här fastställer Nils Strandell att ett inlämnat tjänstefrimärke 24 öre perf. 14 inte – som uppdragsgivaren förmodat – uppvisar den eftersökta citrongula färgnyansen.

Verksamheten inleddes den 2 december 1950. Platsen var Villa Foresta på Lidingö. Scandic profilerade sig länge, till utgången av 1966, som "Enda internationella, offentliga frimärksauktionsfirma i Skandinavien". Efter Lilliehööks död 1970 upphörde Scandic Stamp Auction Co.

Scandics auktionskataloger innehåller regelbundet objekt som granskats och godkänts av Nils Strandell. Förutom bättre frimärken från Norden (inklusive Island och Danska Västindien) finns här åtskilliga mer exotiska föremål som utsatts för hans sakkunskap. Frimärken från flertalet europeiska länder finns representerade, försedda med hans intyg. Dessutom har jag kunnat notera strandellgranskade märken från Mauritius, Belgiska Kongo, Kanada, New Foundland, Uruguay, Samoa och Victoria (Australien).

Det senaste intyget av Strandells hand som är känt för mig (han använder här rubriken Utlåtande) är daterat den 7 december 1961. Dokumentet beskriver ett begagnat exemplar av tryckfelet 20/TRETIO. På detta intyg av den 85-årige Strandell är också fastsatt ett foto av märket vilket har försetts med hans namnteckning.

Femtiotal

Postmuseums filatelistiska bibliotek var under Strandells tid öppet för besökare i begränsad omfattning, några timmar i veckan. Vid sidan av arbetet med böckerna ägnade sig Nils Strandell bland annat åt textskrivning inför en ommontering av de europeiska samlingarna. De beskrivande texterna var i detta fall av blygsamt omfång.

Under 1952 hann han med Memelområdet, Modena, Monaco, Montenegro, Neapel, Nederländerna, Nikaria (i Grekland), Nordingermanland, Nordtyska Postområdet, Norge, Oldenburg, Parma, Polen, Portugal, Preussen, Romagna och Rumänien.

Till Nils Strandells 75-årsdag
den 20 maj 1951 tillverkade sonen Gunnar
detta frimärksliknande gratulationskort.

Vid den tiden, i början av 1950-talet, började Nils Strandell dra ner på sitt deltagande vid internationella frimärksutställningar. Arbetet som juryman frestade på. Förutom krav på kunnande, koncentration och kommunikation rymdes också rent fysiska påkänningar. Ett juryuppdrag vid någon av de större utställningarna krävde insatser i tolvtimmarspass under fyra dagar, "uteslutande upptagna av rundvandring kring montrarna och jämförande – samt möjligast rättvis! – bedömning av ett par tre hundra exponat".

Från och med hösten 1952 upphörde han att vara juryman efter att ha varit verksam i fyrtio år. CENTILUX i Luxemburg och ITEP 1952 i Utrecht i Holland blev Strandells sista framträdanden. Båda utställningarna ägde rum till hundraårsminnet av ländernas första frimärken.

Till Utrecht hade en grupp om 26 personer från Sveriges Filatelist-Förbund tagit sig med tåg. De åkte genom ett Europa som ännu var svårt härjat av kriget. På ITEP-utställningen ställde sig Strandell en av dagarna till förfogande och demonstrerade exponaten.

Nästa stora internationella satsning, LISBOA 53 i Portugal, ägde rum utan medverkan av Nils Strandell. Nu hade Georg Menzinsky övertagit hans roll som kommissarie och juryman. I stället införde Strandell en fyllig artikel om Portugals klassiska utgivning i *SFT* i januari samma år.

Kampen mot förfalskare, och alldeles särskilt den illa beryktade Jean de Sperati, förde Strandell oförtröttligt. Den 20 mars 1954 hade han beställt "The Work of Jean de Sperati" från British Philatelic Association. Samtidigt bifogade han en check för betalningen, £ 30. En första leverans av de totalt fyra delarna mottog han i januari 1955. De inledande volymerna, del 1 och 2, tog längst tid att slutföra – de kom till Strandell först i slutet av året.

Detta berömda praktverk innehåller normalt en handfull av Speratis klassiska förfalskningar inklistrade i original. Strandell hade betalat ett rejält överpris för böckerna vid sin beställning, normalpriset var £ 20. Han fick därigenom en extra tilldelning av originalfalsifikat, totalt 17 st., och dessutom ett par gravyravdrag. Bland dessa klassiska Speratiförfalskningar ingick två svenska märken, 3 och 24 skilling banco.

Nästan ett halvt sekel senare, den 23 oktober 2001, såldes hela "the Nils Strandell reference collection" på auktion i Malmö. Den var uppdelad i tretton poster. Höjdpunkten var den första, där ingick den kompletta och orörda sviten av de fyra banden med Speratis förfalskningar. Utropet var 1.500 euro men slutpriset blev betydligt högre, klubban föll på 8.200. Totalt inbringade Strandells referensmaterial med förfalskade och manipulerade frimärken närmare 280.000 kr.

The Strandell reference collection
Lot # 582–594

Late Mr. Nils Strandell (1876-1963) was the most important philatelist and expert in Sweden during his time. He started collecting stamps as a schoolboy and already in the 1890s he collected philatelic literature. His library was sold to the Swedish Post in 1943 and became the base for the library of the Swedish Postal Museum.

He signed "The Roll of Distinguished Philatelists" in 1922 and in 1961 he was awarded the "Strandell Medal", which was instituted this year and named in his honour. This has become the most prestigious award in Swedish philately.

Now, almost 40 years after his death, we are happy and excited to have been entrusted his reference collection of forgeries. Besides numerous forgeries, often described, it contains also sometimes originals, many reprints, sometimes a lot of proofs and essays etc. The collection has been untouched during all these years and we are sure that the specialists in many cases will find very unusual and exciting items. We recommend careful inspection.

This section is starting with the fantastic work in **all 4 parts** made by BPA on the work of the famous forger Jean de Sperati.

P 582 **THE WORK OF JEAN DE SPERATI 1954-55. Absolutely complete in *all 4 parts*: I. The text 1955 by BPA, like new (no. 18 of the 500 numbered copies!). II. The Plates 1955, very good condition. III. The Basic Tests 1954 (reprint of chapter 4 in part I). IV. A small selection of forgeries mounted and described on 4 pages, totally 2 die proofs and 17 forgeries incl. France 1 fr. Empire, Bavaria & Saxony no. 1, Sweden 3 and 24 Sk. Bco, Spain 10 r. 1850, 2 & 6 r. 1851 etc., all numbered "18" on back, corresponding with the no. of the book. NB! Normally part IV only contains 2 pages, however is seems as Mr. Strandell got some extra forgeries, as he paid £ 30 instead of the price £ 20. This is confirmed by the correspondence, which is included in full with receipts etc. together with the exhibition catalogue of the special Sperati Exhibition in London 1954, "La Philatelie sans experts" 1946 by Jean de Sperati and a large folder where Mr. Strandell put in a lot of articles about Sperati and his forgeries. EXTREMELY RARE IN ALL 4 PARTS!** **1 500**

583 BELGIUM. Folder with reprints (incl. nos 1-2 1895), proofs, essays and forgeries. Totally ca 70 items incl. blocks of 4. 200

584 FRANCE. Folder with very interesting items. Some forgeries and many reprints incl. most of the good ones from 1862, proofs and essays incl. some from Colonies. Also few covers from Monaco and a large set of essays from Spanish Andorra. Finally a forged shipletter from the Gauthier & Freres shipline, this particular cover is mentioned in Ringström's Ship Letter Stamps part 2 on page 152. Please inspect! 300

39

Nils Strandells referenssamling med falska frimärken såldes i 13 poster vid en auktion i Malmö 2001. Ur Postiljonens auktionskatalog från oktober 2001.

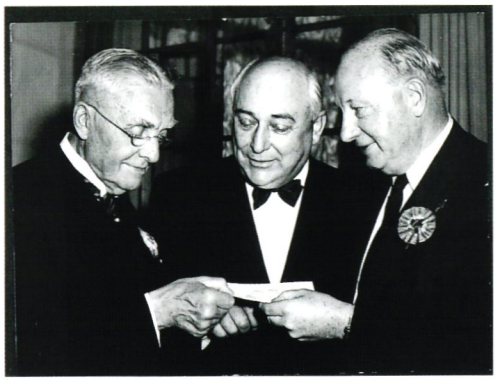

Nils Strandell var hederspresident för jurygruppen vid den första filatelistiska världsutställningen på svensk mark, Stockholmia 55. Här (t. v.) tillsammans med den svenske storsamlaren Hans Lundberg, Toronto och den amerikanske förläggaren Harry L. Lindquist.

Vid den första stora internationella utställningen på svensk mark, Stockholmia 55, i juli 1955 erhöll Strandell uppdraget att vara hederspresident för jurygruppen. Han fick också förtroendet att författa utställningskatalogens förord: "Sveriges frimärken 100 år".

I maj 1956 fyllde han själv 80. Högtidsdagen kommenterades retroaktivt med danskt gemyt i en ruta i *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* i oktober:

> "For nogle Maaneder siden fyldte en af Nordens store Filatelister 80 Aar. Verdensmanden og Charmøren, Eksperten og Jurymanden Nils Strandell. Der er sikkert ikke mange som ved mere om Frimærker end Strandell, og alltid er han villig til at hjælpe andre med sin Viden. [...]."

Sedan Strandell lämnat föreståndartjänsten vid Postmuseums bibliotek i början av 1957 hade han ännu kvar en del arbetsuppgifter inom museet.

Den återstående delen av året och större delen av 1958 var han sysselsatt med civilingenjören och stadsplaneraren Nils Gellerstedts donation av nordiska frimärken. Nils Strandell ordnade och kompletterade materialet och försåg det med koncept till text för montering. Gellerstedts donation kom att bilda stommen i det nyordnade så kallade Nordenrummet.

Strandellmedaljen

Inför Sveriges Filatelist-Förbunds 75-årsjubileum 1961 hade diskussioner förts om att inrätta något slags hederstecken för särskilt förtjänstfulla filatelistiska insatser. I andra länder fanns sådana belöningar sedan länge.

Tack vare generösa bidrag från ett mindre antal donatorer kunde man säkerställa tillverkningen av en särskild medalj, avsedd att slås i kontrollerat silver hos Sporrongs i Stockholm. Upphovsman var skulptören och medaljgravören Axel Wallenberg.

Beteckningen på denna svensk filatelis främsta belöningstecken låg nära till hands. Den fick namn efter den då ännu i högsta grad levande legenden Nils Strandell. Denne fick också mottaga det allra första exemplaret i samband med Stockholmsföreningens jubileumsfest. Ytterligare två förtjänta filatelister förärades Strandellmedaljen debutåret 1961.

En initierad skildring av Strandellmedaljens tillkomst har Börje Wallberg givit i *Post-*

Nils Strandell tar emot det första exemplaret av den medalj som bär hans namn av Herman Schultz-Steinheil (t.v.). Utdelningen skedde vid Stockholms Filatelist-Förenings jubileumsbankett i Spegelsalen på Grand Hotel i Stockholm den 17 september 1961. T. h. på bilden finns Georg Menzinsky. Senare på hösten, den 11 november, mottog herrar Schultz-Steinheil och Menzinsky själva utmärkelsen. Det skedde vid Filatelistförbundets jubileumskongress i Göteborg.

Tre generationer. Nils Strandell med sonen Gunnar och sonsonen Lennart. Foto: Ateljé Uggla 1960.

ryttaren 2001. Här finns också uppgifter om efter vilka principer den delas ut och en förteckning över alla medaljörer mellan 1961 och 2000.

Bokslut

Yngve Hellström, fotograf vid Postmuseum och Postens Informationsavdelning 1953-1987, kom emellanåt i kontakt med Strandell under dennes sista år.

Hellström minns Nils Strandell som en elegant och älskvärd gentleman som gärna kryddade sina yttranden med några vändningar på franska. I en tillbakablick i *Postryttaren* 1988, "En postfotografs hågkomster", nämner han också att Strandell hanterade tangenterna på sin gamla slamrande skrivmaskin med virtuos säkerhet och snabbhet.

I samma källa ges en inblick i den åldrade filatelistens omsorger. En dag, berättar Yngve Hellström, fann jag direktör Strandell i ett av biblioteksrummen med några av sina frimärksalbum uppslagna framför sig och ivrigt sysselsatt med att göra anteckningar. På en fråga vad detta idoga arbete gick ut på hade Nils Strandell svarat: "Jo, du förstår, jag måste göra upp en förteckning över vad innehållet i mina 48 album är värt. Mina efterlevande har tyvärr inga filatelistiska intressen och på något sätt bör de få veta vad samlingen är värd."

De 48 albumen tycks vara vad som fanns kvar av de 300 som Arnstein Berntsen hade haft tillgång till vid sina besök hemma hos Strandell vid 1940-talets mitt, femton år tidigare. Dessutom tyder Strandells melankoliska yttrande på att den lovande filatelisten och sonen Gunnar Strandell hade släppt taget om den verksamheten så snart han blivit vuxen och flyttat hemifrån.

Timglaset rinner ut

Det sista levnadsåret drabbades Nils Strandell av en obeveklig tumörsjukdom. Han vårdades på S:t Görans sjukhus. Ryktet om hans tillstånd spred sig – ännu i livets slut-

skede besöktes han av frimärkssamlare som ville få hans utlåtanden om medhavda objekt.

Nils Strandell avled lördagen den 20 juli 1963. En nekrolog infördes i *Svenska Dagbladet* tre dagar senare. Den är osignerad och oväntat knapphändig. Strandells arbete inom Separator nämns inte alls, perioden som direktör i AB Fallskärm skymtar i en bisats. Det filatelistiska biblioteket uppges vara det till omfånget tredje i världen. Dödsrunan återgavs också, praktiskt taget oförändrad, i *Dagens Nyheter* dagen därpå, den 24 juli.

Samma dag som *Svenska Dagbladet* publicerade minnesorden över Nils Strandell, den 23 juli 1963, införde tidningen också hans dödsannons. Den är stramt och traditionellt utformad. Undertecknarna utgörs uteslutande av familjemedlemmar: hustrun Edith och de två barnen liksom barnbarn och barnbarnsbarn samt övriga släktingar. Här röjs på intet sätt den avlidnes nästan åttioåriga filatelistiska engagemang.

Begravningsakten ägde rum i stillhet i Kungsholms kyrka den 25 juli med kommunister Hans Gösta Söderberg som officiant. På hösten, den 19 november 1963, placerades stoftet efter Nils Strandell i urnkammaren, kolumbariet, under S:t Görans kyrka.

Den sista porten.
Entrén till fastigheten Skillinggränd 5.
Foto: Björn Sylwan 2002.

Väsentliga synpunkter har framkommit
vid många och långa samtal med Tomas Bjäringer, Neuilly-sur-Seine.

Lennart Strandell, Måsebo, Tibro
har ställt ett antal värdefulla bilder till mitt förfogande.

Firma Frimärkskompaniet har låtit mig ta del av en mängd äldre
originalintyg av framstående filatelister.
Ett tiotal av dessa har utfärdats av Nils Strandell.
Samtliga intyg har därefter generöst överlåtits till Postmuseums arkiv.

Conor Jackson, Stockholm, har bidragit med de svåråtkomliga
utställningsetiketterna från London 1923.

Stor hjälpsamhet har visats av flygarna och flyghistorikerna
Stig Kernell i Tranås och Seve Ungermark i Stockholm.

Kyrkoherde Ann-Sofi Davidsson i Tierp har underlättat mitt arbete genom att
bidra med ett intressant text- och bildmaterial.

Ett varmt tack till Rose-Marie Hollgren, Kungsholms församling,
för uppgifter om Nils Strandells sista tid.

Källor och litteratur

(Andréen, Fredrik Wilhelm),
Ett svenskt svindelmärke.
Tidning för Frimärksamlare nr. 3 1891.

Arsenius, Fredrik,
Porträttfrimärken m. m.
Filatelien och dess män.
Uppsala 1943.

Auktionskataloger från
Scandic Stamp Auction Co.
Stockholm 1950-1970.

Auktionskatalog från Postiljonen AB.
Malmö 23 oktober 2001.

Berichte.
Medlemsblad för
Berliner Philatelisten-Klub e. V.
Nr. 326 februari 1943.

Billgren, Jan & Bjäringer, Tomas,
Lauson H. Stone –
en storsamlare och hans samlingar.
Postryttaren 2001.

Blomberg, Erik,
CENTILUX och ITEP.
Svensk Filatelistisk Tidskrift nr. 7 1952.

Bodman, Gösta,
Upsala Högre Allmänna Läroverks Filatelistförening i början av 1890-talet.
Postryttaren 1957.

Bolaffi International 2000.
Turin 2000.

Brühl, Carlrichard,
Geschichte der Philatelie, 1-2.
Hildesheim 1985-1986.

Butler, A. Ronald,
The Roll of Distinguished Philatelists.
London 1990.

Dagens Nyheter.
21-22 augusti 1926 och 24 juli 1963.

Engberg, Ivar,
Med SFF till Utrecht och Paris.
Svensk Filatelistisk Tidskrift nr. 7 1952.

Filatelien och dess män.
Uppsala 1943.

Forselius, Sven Olof,
Sigge Ringström –
filatelist, forskare och filantrop.
Postryttaren 1998.

Fritz, Martin,
Ett världsföretag växer fram:
Alfa-Laval 100 år.
Del II: Konsolidering och expansion.
Stockholm 1983.

Färnström, Nils,
Falskt: frimärksförfalskare och falska frimärken.
Stockholm 1975.

Grape, Ernst,
Postkontor och postmästare.
Stockholm 1951.

Gårdlund, Torsten,
Ett världsföretag växer fram: Alfa-Laval 100 år.
Del I: Förhistoria och uppbyggnad.
Stockholm 1983.

Hamberg, Erik,
Postmusei bibliotek 50 år och lite till.
Postryttaren 1993.

Hamberg, Erik,
Storsamlaren Hans Lagerlöf.
Meddelanden från Postmuseum nr. 40.
Stockholm 1996.

Handbok över Sveriges frankotecken 1855-1963.
Stockholm 1964.

Harlén, Hans,
Stockholm från A till Ö: Innerstaden.
Stockholm 1998.

Hellström, Yngve,
En postfotografs hågkomster.
Postryttaren 1988.

(Heurgren, Paul Gerhard),
Bibliografi över böcker och artiklar om frimärken författade av Nils Strandell.
Meddelanden från "Postmusei vänner" nr 5.
Stockholm 1946.

Heurgren, Paul Gerhard,
Två decennier som postmuseichef.
Svensk Filatelistisk Tidskrift nr. 1 1953.

Högberg, Th.,
Svenska numismatiker under fyra sekler:
en biografisk-bibliografisk handbok.
Göteborg 1961.

Johansson, Sven-Rune,
Föreningen Postmusei Vänner 75 år.
Postryttaren 2001.

Katalog över frimärksutställningen i Stockholm den 18-21 september 1926.
(red. Nils Strandell).
Stockholm 1926.

Kernell, Stig,
Hopp i nöd & lust.
Tranås 1997.

Kjellberg, Carl C:son,
Strandell från Skog.
Svenska släkter I:2 utg. av Genealogiska föreningen.
Stockholm 1986.

Kungl. Generalpoststyrelsens cirkulär.
Nr. LII 1891.
Stockholm 1891.

Kyrkoherde Vilhelm Strandell.
Uppgifter ur "Julhälsning till Församlingarna i Ärkestiftet 1926".
Sammanställning av Anders Mossberg.
[Xerox u. å.].

Menzinsky, Georg,
Obituary. Nils Strandell.
The London Philatelist no. 850 October 1963.

Mophila:
Internationale Ausstellung moderner Philatelie.
Hamburg 1931.

Nordisk Filatelistisk Tidsskrift.
1894-1965.

Odén, Åke,
SFF 100 år.
Bulletin 1 Stockholmia 86.

Olsson, Hjalmar & Strandell, Nils,
Skilling-banco-frimärkena:
festskrift med anledning av frimärkenas införande i Sverige den 1 juli 1855.
Meddelanden från Postmuseum nr. 12.
Stockholm 1930.

Olsson, Hjalmar,
Sveriges frimärken 1886-1891 jämte samtida kompletteringsmärken.
Nordisk Filatelistisk Tidsskrift nr. 2 o. 3 1930.

Posthistoria och frimärken:
en vägledning för besökare i Postmuseum.
Meddelanden från Postmuseum nr. 32.
Stockholm 1957.

Postmuseum 75 år:
jubileumsutställning
12 december 1981 – 31 januari 1982.
Stockholm 1981. [Broschyr].

Principauté de Monaco:
Catalogue de l'exposition des 100 Timbres et Documents Philatéliques parmi les plus rares du monde.
Monaco 2000.

Ramberg, Johan,
The Swedish Postage Stamp Issues 1910-1919:
Research Collection (in 12 volumes) with Detailed Study
of Their Philatelic History.
Göteborg 1933.

Sesö, Sten,
Falska Värnamostämplar.
SFF Specialkatalog 1987-88.

Stockholms Adress-Kalender.
1900-1945.

Stockholms Filatelist-Sällskap:
Medlemsförteckning 1-15.
Stockholm 1906-1946.

Stockholms Filatelist-Sällskap:
Fem-årsberättelse 1904-1909.
Stockholm 1909.

Strandell, Gunnar,
Förfalskningar av Batums frimärken (trädtypen).
Nordisk Filatelistisk Tidsskrift nr. 6 1922.

Strandell, Nils,
Några ord om en del "moderna" förfalskningar.
Nordisk Filatelistisk Tidsskrift nr. 4 1909.

Strandell, Nils,
Om samlandet af filatelistisk litteratur och några ord om mitt filatelistiska bibliotek.
Nordisk Filatelistisk Tidsskrift nr. 5 1921.

Strandell, Nils,
Ferrari – ett excentriskt levnadsöde.
Stockholm 1922. [Broschyr].

Strandell, Nils,
De senaste Ferrari-auktionerna i Paris.
Filatelistiska meddelanden nr. 6 1923.

Strandell, Nils,
Världsutställningen af frimärken i London.
Svensk Filatelistisk Tidskrift nr. 6 1923.

Strandell, Nils,
Internationella frimärksutställningen i Bryssel 24/5 – 1/6 1924.
*Filatelistiska meddelande*n nr. 2 1924.

Strandell, Nils,
Katalog I-VIII över Hans Lagerlöfs frimärksdonationer till Postmuseum.
Meddelanden från Postmuseum nr. 3, 7, 8, 13, 19, 22, 26, 27.
Stockholm 1924-1951

Strandell, Nils,
Katalog över greve Eric von Rosens frimärksdonation till Postmuseum 1929.
Meddelanden från Postmuseum nr. 14.
Stockholm 1931.

Strandell, Nils,
Några Afrikaminnen.
Svensk Filatelistisk Tidskrift nr. 9 1943.

Strandell, Nils,
Kring de internationella frimärks-utställningarna: snapshots av några dyrbarheter och personligheter i filateliens värld.
Herrarnas Kalender 1944.

Strandell, Nils,
Odödliga frimärksböcker: kortfattade redogörelser för innehållet i hundratals av de värdefullaste filatelistiska 1900-talsverken utvalda av Sigurd Tullberg.
Stockholm 1947.

Strandell, Nils,
I Filateliens värld.
Stockholm 1948.

Strandell, Nils,
En ny Lagerlöfsdonation.
Postryttaren 1950.

Strandell, Nils,
Lagerlöfsdonationer.
Postryttaren 1951.

Strandell, Nils,
Postmusei filatelistiska bibliotek.
Postryttaren 1951.

Strandell, Nils,
Om Portugals frimärken fram till republiken.
Svensk Filatelistisk Tidskrift nr. 1 1953.

Strandell, Nils,
Sveriges frimärken 100 år.
Förord i katalog till Stockholmia 55.
Liljevalchs Konsthalls katalogserie nr 215.
Stockholm 1955.

Svahn, Rune,
Stockholms Filatelist-Förening 90 år: kort historik.
Stockholm 1976. [Broschyr].

Svenska Dagbladet.
21-23 augusti 1926 och 23 juli 1963.

Svenska män och kvinnor.
Del 1-8.
Stockholm 1942-1955.

Svenska släktkalendern.
1919-1995.

Svenskt biografiskt lexikon.
Band I-XXX. Stockholm 1918-2000.

Svensk Filatelistisk Tidskrift.
1900-1963.

Sylwan, Björn,
Eric von Rosen och hans frimärksdonation till Postmuseum. *Postryttaren* 1997.

Sylwan, Björn,
Gränslös gäckande gestalt: Storsamlaren Philipp Arnold Ferrary i ett svenskt perspektiv. *Postryttaren* 1998.

Tullberg, Sigurd,
Nils Strandell och hans filatelistiska bibliotek. *Postryttaren* 1964.

Upsala Nya Tidning.
maj 1895.

Wallberg, Börje,
Strandellmedaljen 40 år 1961-2001. *Postryttaren* 2001.

Vem är det?
Svensk biografisk handbok 1920-1965.

Wennberg, Harry,
Kända filatelister I: direktör Nils Strandell. *Filatelistiska meddelanden* nr. 4 1923.

Wikström, Einar,
En originell filatelistsammanslutning. Filatelien och dess män. Uppsala 1943.

(Wilms, Ernst),
Våra porträtt.: direktör Nils Strandell. *Svensk Filatelistisk Tidskrift* nr. 7 1918.

Åkerstedt, Sven,
Några svenska filatelistprofiler. Frimärkets bok. Från postens ursprung till vår tids filateli. Stockholm 1957.

Otryckta källor:

Brev från Nils Strandell
till Thore Rosendahl, Trollhättan 20 oktober 1922. Ex. coll. T. Bjäringer.

Brev från Nils Strandell
till Hugo Sjöberg, Malmö 25 maj 1953. Ex. coll. T. Bjäringer.

Brevväxling med B. P. A.
(British Philatelic Association) rörande beställning av "The Work of Jean de Sperati" 1954-1955. Ex. coll. T. Bjäringer.

Certifikat utfärdat av Nils Strandell
till Lauri Seppänen, Uleåborg 25 april 1955. Ex. coll. T. Bjäringer.

Gunnar Strandells nätsida "Strandell från Skog, Hälsingland".
(http://w1.855.telia.com/~u85505569/family/tabpersons.html)

Kontrakt mellan Flygstyrelsen och A. B. Fallskärm, Stockholm
rörande leverans av fallskärmar 19 juni 1926. Flygvapnet nr. H:87.

Rättegångshandlingar vid Stockholms Rådhusrätt.
Protokoll i tvistemål nr. 208 1931. Stockholms Rådhusrätts 5:e avdelning.

Strandell, Nils,
The Swedish Postage Stamp Issues 1910-1919: Research Collection (in 12 volumes) with Detailed Study of Their Philatelic History. Manuskript 1932. Postmuseum.

Uppgifter från Landsarkivet i Härnösand.